

ONİKİLER ve

DALYAN MUSTAFA

(URFA'NIN KURTULUŞU)

ONİKİLER ve

DALYAN MUSTAFA

(URFA'NIN KURTULUŞU)

11 NİSAN 1920

(TARİHİ ROMAN)

Mahmut Fuat KÜRKÇÜOĞLU

ŞANLIURFA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ YAYINLARI

Birinci Baskı

Mart 2022

Yayın Koordinatörü

Necmi KARADAĞ

Sayfa Düzeni

Mahmut Fuat KÜRKCÜOĞLU

Kapak Tasarım

Burcu İĞRET

Kapak Resmi

Şanlıurfa İstiklal Madalyası

Baskı

.....

ÖNSÖZ

Tarih, her ulusa nasip olan bir zenginlik değildir. Bu düşünmeden hareket edersek Şanlıurfa'nın da bu zenginliğe sahip, şanslı bir coğrafyaya ve şanslı bir halka sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bir belediye başkanı olarak yetişmemde büyük emekleri olan bu toprakların şanslı bir üyesi olduğumun bilincindeyim. Bu nedenle Şanlıurfa'ya her alanda hizmet ederken de Şanlıurfa'nın geçmişiyle ilgili yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktan bir an bile geri durmadım. Çünkü tarih bir ibret levhasıdır ve bir örnekler bütünüdür. Biz bu ibret levhalarından gereken dersi çıkarır, bu örnekler bütünü yeniden yaşarsak bu topraklarda çözülemeyecek problemin olmadığına inancım tamdır.

Elinizdeki bu kitap Şanlıurfa'nın bugüne gelmek için gösterdiği mücadeleyi anlatmak ve bu toprakların kıymetini göstermek bakımından önemlidir.

Bu önemli eseri vücuda getiren kardeşimiz sayın M. Fuat KÜRKÇÜOĞLU'na teşekkür eder tüm Şanlıurfalılara saadetler dilerim.

Zeynel Abidin BEYAZGÜL
Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı

TAKDİM

1950’li yılların ortalarıydı. İlkokula yeni başlamıştım. Okula başlamadan önce okumayı yazmayı söktüğüm ve ailede benden iki üç yaş büyükler okula gittiği için cumhuriyet bayramından, 23 Nisan Çocuk Bayramı’ndan, 30 Ağustos Zafer Bayramı’ndan biraz haberdardım. Çünkü bunların milli bayramlar olduğu öğretildi; ama bu bayramlardan başka bir bayram daha vardı. Adı, 11 Nisan Bayramı... Bu bayram neyin nesiydi ve Urfa’da bu bayram diğer bayramlara göre neden daha farklı, neden daha coşkulu kutlanıyordu, neden hazırlıkları günlerce önceden başlıyor, neden hem esnafın, hem memurun, hem öğrencinin hem diğer halkın heyecanına neden oluyordu?

Sonunda öğrendim. Urfa’yı bir zamanlar önce İngilizler sonra Fransızlar işgal etmiş. Bu işgaller halkın sert tepkisine yol açmış, akil insanlar tarafından oluşturulan “12’ler” halkı örgütlemiş, İngiliz’in Fransız’ın topuna tüfeğine göğsüyle karşı koyan ve yoğun bir mücadele sonucu bu “Peygamberler Şehri” ni düşmandan temizleme başarısını göstermiş. Namık Kemal’in “Vatan bizim kılıcımızın ekmeğidir.” Sözüne uygun olarak bu mübarek toprakları kanımızı akıtıp, canımızı vererek kurtarmışız. Bunu öğrenen ve her Urfalı öğrenci Urfa’sına âşık bir genç olarak yetişti. Her Urfalı “Urfa” sözcüğünü heyecanla ağzına aldı.

Sözünü ettiğim 1950’li yıllarda Urfa’nın nüfusu 48.013’tü. Hiç unutmam herkes bu toprağa derin hislerle bağlıydı. Her ilkokul bu bayrama büyük bir coşkuyla katılırdı. Kendi nedenleriyle bu bayrama katılamayanlar arkadaşlarına bunları söylemekten utanırdı. O günden bu güne geldik. Urfa oldu Şanlıurfa. Nüfus arttıkça arttı. Önce basının sonra sinemanın, sonra televizyonun, en sonrada sosyal medyanın esiri olan genç, esaretin ve hürriyetin, ulusalın ve ulusal olmayanın, İslami ve İslami olmayanın farkını anlamaz oldu. Memleketini sevmesinden vazgeçtik, bu gençler memleket düşmanı oluverdi. Bir an önce bu topraklardan kaçmanın yollarını armaya başladı. Bu insanlara bu toprakların nasıl kazanıldığını, kaç cana mal olduğunu, nasıl bir

mücadele yaşandığını anlatmanın bir yol olduğunun farkına vardım. Bu kutsal ve zor mücadeleyi 12 – 18 yaş arasındaki gençlerimize anlatan etkili bir roman lazımdı. Bu hayal benim yeteneklerimle yapılacak bir iş değildi. Bir sohbet sırasında bu mücadelenin romanını yazacağını yazar dostum Fuat KÜRKÇÜOĞLU’na teklif ettim. Çünkü bu romanı yazmak için yetenek gerekirdi. Fuat KÜRKÇÜOĞLU bu yeteneğini daha önce yazdığı “Çapıt Top” ve “Urfa Uray Oteli” romanlarıyla ispatlamıştı. Ayrıca bu romanı yazmak için geçmişiyile, kültürüyle, yaşantısıyla Urfa’yı çok iyi bilen birine ihtiyaç vardı.

Uzun bir uğraştan sonra elinizdeki bu roman ortaya çıktı. Eserin fazla hacimli olmamasına aşırı özen gösterdik. Çünkü bu eseri her gencin bıkmadan okuyup bitirmesini arzu ettik. Çıkan romanı tarihi açıdan ortaya çıkabilecek yanlışlardan arındırmak için uzmanlara incelettik ve onlardan onay aldık.

Bu kitabın elinizde olmasına vesile olan öncelikle Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Zeynel Abidin BEYAZGÜL’e, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Bilişim A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Necmi KARADAĞ ve ekibine, dikkat ve özenle bu çalışmayı başından beri disipline eden değerli Müslüm AKALIN’a özellikle bu hayalimi gerçekleştiren kardeşim M. Fuat KÜRKÇÜOĞLU’na teşekkürümü bildirir, saygılar sunarım 11.04.2022.

Mehmet Adil SARAC
Şanlıurfa Kent Konseyi Başkanı

Teşekkür...

Bu romanı yazarken, kaynak olarak:

“19. Ve 20. Yüzyıl “Urfa Tarihinden Yapraklar” ve “Urfa’nın Kurtuluşuna Dair “Üç Hatırat”adlı kitaplarından istifade ettiğim **Araştırmacı Yazar Av.Müslüm AKALIN**’a, Romanın editörlüğünü üstlenen kardeşim **Doç.Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU**’na, , Ayrıca romanı yazmama vesile olan ve beni teşvik eden **Adil SARAÇ**’a Teşekkürler ederim.

ONİKİLER ve

DALYAN MUSTAFA

(URFA 'NIN KURTULUŞU)

ROMANDA GEÇEN URFA AĞZI KELİMELERDEKİ
HARFLERİN OKUNUŞ HAREKELERİ.

Ĥ-ĥ: Ĥuva-Baĥmaĥ-Ĥetirlemaĥ

Ĥ-ĥ: Seĥen-Seĥer-Süraĥi

É-é: Éyyı-Meĥé-Nené

ʻE-ʻe: ʻEyye-ʻElleem-ʻEyıp

Ķ-ķ: Ķullétan-Ķerıp-Ķelp

Birinci Bölüm

Mustafa, İngilizlerin Urfa'yı işgal ettiklerinde 23-24 yaşlarındaydı. Uzun boylu, güçlü, yürekli, gözü pek, cesur, soğukkanlı, düşüncelerini ve doğru bildiklerini söylemekten çekinmeyen, aynı zamanda dürüst, sadık ve koruyucu bir kişiliğe sahip dalyan gibi yiğit bir delikanlıydı. O vatani için hiç çekinmeden korkusuzca canını feda edebilen bir karakterdeydi. Bu yüzden onu herkes Dalyan Mustafa olarak tanımış, sevmişti. Arkadaşları, mahalle sakinleri onu hep bu isimle anarlardı.

Ailesi çok fakirdi. Babanın, annenin ve çocukların üstünde hiçbir zaman yeni giysileri olmayan, evlerinin ocağında çoğu zaman yemek pişirecek odunu bulunmayan, sofralarında günde ancak bir öğün yemek bulunabilen, eksikliği çok olan ama sevmeyi, şükretmeyi bilen, fazlasında gözü olmayan ellerindekilerle yetinmenin ne demek olduğunu bilen bir ailenin mensubu olan Dalyan Mustafa'nın küçücük yaşta karın tokluğuna, çirak olarak yapmadığı iş kalmamıştı.

Urfa'nın batısında şehre beş kilometre uzaklıktaki Direkli'de¹ dededen kalma bir bağları vardı. Yazın bazen yaya, bazen de eşeksirtinde babası ile bağa gider, topladıkları üzümleri ve incirleri pazarda satar, akşama doğru tekrar bağa dönerlerdi. Günlerini yazın kavurucu sıcağından korunmak için bağ bozumuna kadar bağda ağaç dallarından ve çırpılardan yaptıkları hayma denilen bir barınakta geçirirlerdi. Bağın geliri ile ancak 5-6 ay kadar geçinebiliyorlardı.

¹ Urfa'nın Güney batısında bulunan o zamanki bağlık bahçelik, sulak yerin adı

Kendisi henüz 10-12 yaşlarında iken babası vereme yakalanmış, 4 yıl boyunca onu bu acımasız hastalığın pençesinden çekip alamamışlardı. 16 yaşında babasını kaybettikten sonra ailenin bütün yükü, evin tek erkek çocuğu olarak Mustafa'ın sırtına yüklenmişti.

O yıllarda ülke zor durumdaydı. Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girmeden önce de yoksulluk ve kıtlıklarla savaşıyordu. Dolayısıyla Urfa'da da durum farklı değildi.

Babanın ölümünden sora ailenin durumu daha da kötüleşmişti. Mustafa, annesi ve kendisinden biri iki, diğeri dört yaş küçük olan iki kız kardeşi ile daha da yoksul bir hayatın içine sürüklenmişlerdi. Annesi de hastaydı. Zaman zaman dayanılmaz ağırlar içinde sabahlara kadar uyuyamazdı. Hastalığı mühimdi; ama herhangi bir teşhis de konulamıyordu. Zavallı kadın bir an evvel evlilik çağına gelmiş olan Mustafa'ın mürüvvetini de görmek için çaba sarfediyordu.

Mustafa annesinin bu isteğini kıramamış, 17 yaşında iken kendisinden iki yaş küçük olan dayısının kızıyla evlenmişti. Dayısı da fakirdi. O da bahçelerde ırgat olarak çalışmaktaydı.

Mustafa artık bundan böyle eşi, annesi ve iki kız kardeşi ile birlikte bağdan elde ettikleri gelir ile geçimlerini sağlamaya çalışacaktı. Kışın iş bulduğunda çalışıyor, bulamadığı zamanlarda ise amcasının odun anbarında ona yardım ediyordu. Bir vakfın yılda bir defaya mahsus olarak dağıttığı buğday yardımı ile de 3-4 aylık ekmek ihtiyaçlarını ancak karşılayabiliyorlardı.

..

Askerlik çağı gelip çatmıştı. Evliliğinin ikinci ayı idi. Mustafa, *“Evde ve memlekette yaşanan bu sıkıntılar, üzüntüler ve kaygularla, uzun bir askerlik dönemini nasıl geçireceğim?”* diye düşünmeden

edemiyordu. Kendi haline mi yansın, yoksa perişan bir durumda bırakacağı eşine, anasına ve kız kardeşlerine mi? “*Onlar ne yaparlar ne ederler?*” diye düşündükçe kahroluyordu. Bir de hasta ve yaşlı ninesi ile dedesinin yoksulluğu ve özürlü amcasının durumu Mustafa’yı çok endişelendirmekteydi.

Askerlik Şubesi’ne teslimine birkaç gün kala kız kardeşi Emine’ye de bir talip çıkmıştı. Mustafa, “*Hele ben bir askere gidip geleyim, sonra düşünürüz!*” diyerek karşı çıkmıştı. Kardeşini isteyenler de akrabaları sayılırdı; ama gencin işsiz olmasının yanı sıra kötü alışkanlıklarının olması Mustafa’yı böyle düşünmeye zorlamıştı.

..

Mustafa 18 yaşındayken askere alındı. İlk sevkiyatta Diyarbakır’a gitti (Aralık 1912). Askere gittiğinin ikinci yılında I. Dünya Savaşı patlak verdi (28 Temmuz 1914). Önceleri Osmanlı Devleti bu savaşta tarafsız kalma kararı vermesine rağmen Kasım 1914 tarihinde iç ve dış siyasetin doğurduğu etkenler nedeni ile İttifak Blok’u içinde yer alarak 1. Dünya savaşına girmiş, sekiz cephede savaşmak zorunda kalmıştı.

Dalyan Mustafa’ya ve taburuna yol görünmüştü. Irak Cephesi’ne gideceklerdi. Taburları çetin bir yolculuktan sonra Osmanlı’nın Bağdat’taki Irak ve Havalisi Komutanlığı 38. Tümen’ine katıldı.

29 Nisan 1916’da Osmanlı Altıncı Ordusu’nun kazandığı Kutü’l-Ammâre zaferinde İngiliz 6. Tümen’in kumandanı General Townshend 13.300 kişilik İngiliz askeri ile birlikte esir alınıp İstanbul’a gönderildi.

Dalyan Mustafa ve onun gibi yüzlerce Osmanlı askeri Kutü’l-

Ammâre’de büyük kahramanlıklar gösterdiler; ancak ne var ki Osmanlı Ordusu, İngilizlerin Kut’ta uğradıkları bu çok elim mağlubiyetin acısını çıkarmak için er geç karşı taarruza geçeceklerini hesap edememişti.

İngilizler büyük bir taarruz için yedi ay süren bir hazırlığa başladılar. Güçlenerek tekrar saldırdılar. Bu defa da Osmanlı ordusu güç duruma düştü. Savaşı kaybeden 9. Kolordumuz İngilizlere esir düştü. İngilizler tarafından esir alınan askerlerimizin büyük kısmı Mısır, Hindistan ve Burma’daki esir kamplarına götürüldüler.

Mustafa’nın da aralarında olduğu 300-400 kişilik Osmanlı askeri şanslı sayılırdı. 1917 Kasım’ında götürüldükleri Bağdat’da tam bir yıl esir kamplarında kaldılar. İngilizler, burada kalan Türk esirlerinden bazılarını “amele taburları” şeklinde organize etmişti. Bu esirler, Bağdat ve civarındaki yol yapımı ve inşaat işlerinde çalıştırıldı.

Savaş bitmesine rağmen bu amele taburları hala esirdiler. Ta ki Ocak 1919’a kadar.

Dalyan Mustafa, Bağdat’ta aç, susuz, memlekette bihaber yaşama tutunmaya çalıştı. Birkaç defa çok ciddi hastalık geçirdi. Bağdat’da Diyarbakır’dan birlikte geldikleri 8-10 arkadaşı ile çeşitli işkencelere maruz kaldılar. Mustafa son altı ay böbrek rahatsızlığı ile kıvranıp durdu. 1919 yılının ocak ayında soğuk karlı bir kış gününde serbest bırakıldılar. 10 kişilik grupta Elâzığ, Diyarbakır ve Malatyalı askerler vardı.

Dalyan Mustafa bu savaşlardan yara almadan çıkmıştı. Urfalı iki arkadaşından biri olan Ahmet Onbaşı savaşta bir gözünü kaybetmişti, diğer gözünde ise önemli ölçüde görme kaybı vardı.

Hamurkesen Köyü’nden olan Hüseyin ise sağ kolundan

olmuştur. Mustafa ve Urfalı iki arkadaşı bu on kişilik kabile ile önce Kerkük'e, ardından Erbil ve Musul derken kırk gün süren çilekeş bir yolculuğun ardından nihayet 25 Mart'ta Mardin'e ulaştılar. Ne var ki Mardin'e vardıklarında sadece yedi kişi kalmışlardı. Bu yolculuk süresinde dermansızlıktan ve hastalıklardan üç arkadaşlarını kaybetmişlerdi.

Yedi kişilik bu grup gündüzleri yol alarak, geceleri köylerde misafir edilerek binbir zorluklar içinde 2 Nisan'da Urfa'ya vardılar.

Urfa'da buruk bir sevinç ve gözyaşları ile karşılandılar. Çünkü 24 Mart 1919 da İngilizler Binbaşı Beddy komutasında 650 kişilik bir piyade birliği ile Urfa'yı işgal etmişti. Bu işgal şehirde yüzlerce yıl birlikte yaşayan, ekmeğini bölüşerek birlikte yaşanıldığı Ermenileri çok sevindirmiş, Urfalıların üzüntüsü de bu yüzden katbekat artmıştı. Şehir adeta yastaydı. Ortalık darma dumandı. Karabulutlar kâbus gibi şehrin üzerine çökmüştü sanki. Kimseler nelerin olduğunu, olacağını bilemez durumdaydı. Devlet uçurumun kenarına gelmişti. Açlık kıtlık had safhaya ulaşmış, halk bitap düşmüştü. Urfa da bütün bu olumsuzluklardan, acıdan payını almış yüreği tutuşmuştu.

Urfalılar Mutasarrıflık'ın önünde toplanmıştı. Sarayın önü ana baba günüydü. Çoluk çocuk, yaşlı genç herkes sevinç gözyaşları döküyordu. Haberi alan herkes bu yiğitleri görmek için sarayın bahçesini doldurmuştu. Savaşın bütün şiddeti ve acımasızlığıyla sürdüğü Irak'tan mucize olarak sağ salim kurtulan ve Urfa'ya kavuşmanın buruk sevincini yaşayan kahramanlarımız şaşkındı. Doğup büyüdükları topraklarda olduklarına inanamıyorlardı.

..

Mutasarrıflıkta yapılan yoklama, tanzim edilen tutanak ve yazışmalar hava kararınca kadar sürmüştü. Gruptaki dört asker arkadaşı geceyi Topçuhanı'nda geçirecekler, ertesi gün memleketlerine uğurlanacaklardı. Sarayın bahçesindeki bu coşkulu kalabalığın içinde maalesef, Dalyan Mustafa ile iki arkadaşını karşılayacak, kendilerini kucaklayacak, sarıp sarmalayacak, ağıtlar yakacak yakınları yoktu. Kendileri kimseleri tanıyamadıkları gibi ahaliden de bu yiğitleri tanıyan çıkmamıştı. Urfa'dan ayrı düşeli tam altı yıl olmuştu. Bu süre içinde ailelerine ne bir mektup ne bir haber gönderebilmiş ne de bir haber alabilmişlerdi.

Kalabalık yavaş yavaş dağılırken bu yedi kahraman Saray'ın meydanında yalnız kalmışlardı. O günkü Mutasarrıf² Nusret Bey bu yedi kahramanı Hükümet Sarayı'nda verdiği bir yemekle ağırladı. İç çamaşır, zıbın³, sıkma⁴ gibi kıyafetler verildi. Ardından aylardır yıkanamayan askerler Vezir Hamamı'na götürüldü.

..

Tekrar saraya döndüler. Dağıtılan kumanyaları aldılar. Yürekleri ferahlamış, korkuyu, tedirginliği bir tarafa bırakmışlardı. Artık çaresiz, sahipsiz değillerdi. Birlikte geldikleri Elazığ, Malatya ve Diyarbakırlı arkadaşları bir jandarma nezaretinde Topçuhanı'na doğru götürülürken, Mustafa:

—*Ehmet, Hüseyin! Üzülmeyin! Şükür kavuşturunana... Hadé artık biz de vedalaşalım, helallaşalım da, bir an evvel ailelerimize*

² Osmanlı idare sisteminde sancak mülki amiri

³ Erkeklerin giydiğiuzunca entari

⁴ Çocukların ve yetişkin erkeklerin giydiği içi yünle kaplanmış soğuktan koruyan yelek

kavuşalım. dedi.

Dalyan Mustafa Urfa'nın merkez Beykapısı Mahallesi'ndendi. Arkadaşlarından birisinin evi Kaleboynu Mahallesi'nde diğerinin ikameti ise Kabahaydar Köyü'nde idi. Üç arkadaş gözyaşları içinde sıra ile birbirlerine sarıldılar, helallik dileyip ayrıldılar.

İkinci Bölüm

Mustafa elinde mutassarıflıkta verilen kâğıt olduğu halde evin yolunu tuttu. Saray'ın dışındaki cadde ve sokaklar karanlığa gömülmüştü. Karameydan'dan geçerken ellerinde fanus olan bir grubun arkasına takıldı. Eski Paşa Hamamı'nın önüne geldiğinde kendisinin Ellisekiz Meydanı yoluna dönmesi gerekiyordu. Ne var ki, amcasının evi ile kendi evleri aynı yol üzerideydi. İçinden, “ *Ögde⁵ emmimgile uğrasam mı ecebe!⁶ Basıp geçmağ içime sinmez!*” diye geçirdi.

Hasretliğini ilk onlarla gidermek istedi. Birden çok heyecanlandı. Kalbi zayıflıktan kuruyan göğsünden dışarıya fırlayacak gibi oldu. Kolay mıydı? Onca yıldan sonra sevdiklerine kavuşacaktı. Dar ve kıvrımlı karanlık sokakları bir bir geçti. Geçerken çocukluğunu, akranları ile birlikte kozakırık⁷ oynadıklarını, deleme⁸ çaldıklarını, köşe kapmaca, sobe oynadıklarını hatırladı. Güreşte iri

⁵ Önce

⁶ Acaba

⁷ Taşların üst üste konularak eldeki taşla bu yığının düşürülmesine çalışılan bir tür çocuk oyunu

⁸ Topaç

gövdesi ile kendisinden birkaç yaş büyük çocukları bir iki oyunla kündeğe getirdiği anları hatırladı. Hele de Urfa'dan ayrılıp vatani göreve gittiği o gün gözünün önünden bir film şeridi gibi akıp geçti.

O pehlivan yapılı Dalyan Mustafa yoktu artık. Onun yerine mutsuz, bitkin, zayıflıktan bitap düşmüş bir Mustafa vardı. Sokakları ağır ağır adımlarken, herşeye rağmen özgürlüğün vaz geçilmez bir değer olduğunu, hayatı sevdikleri ile yaşamanın insana güç verdiğini düşündüğünde yıllardır gülmeyen yüzü az da olsa hafiften gülümsüyordu artık. İçinden, “ *Askerlikte, esaret yıllarında yaşadığım o korkunç anularımın üzerine kalın bir örtü çekmeliyim!*” diye geçirdi. Birkaç adımdan sonra da İngilizlerin Urfa'yı işgal ettikleri aklına gelince de mutluluğu ve yeniden yaşama arzusu o an birdenbire zihninden silinip gitti.

Demek ki; kendisi için, vatani için savaş bitmemişti henüz! Bitmeyecekti... Savaş, bu sefer de ayağının tozu ile geldiği, doğup büyüdüğü memleketinde yeniden başlayacaktı. Yürürken yaşadığı tecrübelerle bu savaşta da en ön saflarda çarpışacağını aklının bir kenarına yazarken, bu defa şehadete kavuşacağı inancını kalbine yerleştirdi.

Amcasının evinin önündeydi. Sağına soluna baktı. Çok heyecanlıydı. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Bütün gücünü toplamaya çalıştı. Sonunda eli aslan başı tokmağa uzandı. Tokmağı hafifçe, ürkek bir tavırla kapının kalın metal kısmına tıklattı. Bekleyecekti. Çünkü avlulu evlerde içerdekilerin kapıyı duymaları ve açmaları biraz uzun sürerdi. Cevap alamayınca aslan başını ikinci defa, bu defa biraz da kuvvetlice vurmaya başladı. Bir müddet sonra karşısında elinde idare lambası olan bir kadın kapıyı açtı. Mustafa karşısında amcasını, ya da

yengesini görmeyi hayal ederken tanımadığı 70-80 yaşlarında bir kadınla karşılaşmıştı. Çok şaşırtmıştı. Yaşlı kadın beli bükülmüş, başörtüsü omuzlarına düşmüş, saçlarının beyazlığı, solgun yüzü, göz çukurlarının içinde kaybolmuş gözleri ve titreyen elleri ile elindeki idare lambasını Mustafa'nın yüzüne doğru kaldırdı. Gelen kişiyi tanıyamamıştı.

Bir müddet birbirlerinin yüzüne bakıp durdular. Sonra kadın, titrek bir sesle:

— *Ha oğlum? Kime bahtiy?⁹ Kimi soriysan?*

— *'Emmimi sorıyam! Yoğsam yannış mı geldim nené? Bahçaçı¹⁰ Remezan! Bırası Bahçaçı Remezan 'ın evi olacahtı!*

— *Hee! Ééé sen kimsen?*

— *Ben onun yegeniyem. Nalbant¹¹ Ömer'in oğlıyam.*

— *Uyyy! Aman Yarabbi! Sen Zeliha'nın oğlu mısan? Adiy ne bahım hele? Tez söyle.*

— *Mustafa...*

Yaşlı kadın Mustafa'nın yüzünü bir kez daha süzdü. Bu cevap üzerine yere çömeldi. Sırtını kapıya dayadı. Elindeki idare lambasını yere bıraktı. Belli ki iyi değildi. İki eli ile yaşmağını düzeltti. Ha bire besmele, salavat çekiyordu. Şaşkınlık içindeydi. Birden ağlamaya başladı. Yutkunarak Mustafa'ya:

— *Uyyy! Yavırım... Yavruuum! Dorğı ya! Zeliha'nın oğlunun adı Mıstafa'dı... Dalyan Mıstafa... Ééé! Kurban sen eskere gétmişti...*

⁹ Kime baktın

¹⁰ Bahçeci

¹¹ Atları nallayan esnaf

Seniy için ölmüş dediler! Yarabbi! Yarabbi! Sen ne böyüksen!.. Subhanallah!.. Yarabbi siye şükürler olsun. Éééé? Hele söyle bahım? kaç sene oldı yavrım?

Kadın ha bire gözyaşı döküyordu. Mustafa'nın şaşkınlığı zaman geçtikçe daha da artıyordu. Kadının gözyaşlarının dinmesini bekledi. Soru soracak anı kollamaya başladı. Kadın yine ağıt yakar gibi:

— *Yavrım ben siyé mı yanım, mehsımını görmezden ölen anay Zeliha'ya mı yanım?*

Mustafa yaşlı kadının ağzından dökülen son cümle ile kendinden geçmiş, donakalmıştı. O an dili tutulmuş, kurumuştı sanki! İlk andaki telaşı ve heyecanı derin bir üzüntüye dönmüştü. Demek ki, yıllardır içinde çöreklenen acıları paylaşacağı annesi yoktu artık. Gözlerinden süzülen yaşlar çoktan yanaklarındaki çatlakları doldurmaya başlamıştı. Kendisini altı yıldır hiç bu kadar güçsüz ve çaresiz hissetmemişti. İki dizinin üstüne çöktü. Yalvarırcasına:

— *Kurbanıy olım nené! Sen ne déyisen? Sen beni éyi tanıdiy mi? Sen anamı taniy mısan? Hele söyle 'Émmim nerde? Yengem nerde? Sen kimsen? Allah için biye cevap ver nené!*

Kadın duvardan destek alarak ağır ağır ayağa kalktı. Kapıya tutundu. Ayakta duracak mecali kalmamıştı. Mustafa'nın yüzüne baktıkça kendi yüzündeki acı da kat be kat artmıştı. Tülbenti ile akan gözyaşlarını silmeye çalışıyordu. Derin bir ah çekti, belli ki o an onun da içi yanıyordu.

— *Vah yavrım vaaah! Vah ki ne vah!*

Yaşlı kadın kapıyı iyice araladı, kenara çekildi.

— *Hele gir içeri oğlim! Gel hele gel! Bi solihlan! Bi nefes al! Ben de ayahta duramıyam oğlim!*

Mustafa ne yapacağını bilemiyordu. Ağlamaktan konuşacak halde değildi. Mahzun gözleri daha da ıslanmış, yüreğindeki yara daha bir kanamaya başlamıştı:

— *Yoh nené yoh! Ne déyecaşsan şındı dé!*

— *Oğlum! Dorğı gelmişsen... Birası emmiyin evi... Üzülecaşsan biliyem; amma emmi öleli üç sene oldı. Biz bı evi kira ettih! Yengeyden kira ettih!*

Mustafa afallamıştı. Bir müddet kendine gelemedi! Sonra,

— *Yengem nerde nené?*

— *Yengey babası evinde! Birayı bize kirya verdi.*

Mustafa ikinci bir soruyu sormak için epey zorlandı. Duyacağı şeylerin kendisini daha da kahredeceğini biliyordu. Ama emin olmak için de sorması da gerekiyordu.

— *Nené! Anam!... Anam ne zaman öldi? Nasıl öldi? Çoh heşteydı! Biliyem...*

Yaşlı kadın artık cevap veremez durumdaydı. Son bir hamle ile, hıçkıra hıçkıra:

— *Gét oğlum hét! Dedey'gile hét! Sen gettihtan iki sene soyra anay rehmetliħ oldı. Hanımiy, kıziy, İki baciy da hindı¹² dedeyin yanın-da.*

Mustafa şaşkındı! Hayatın en acımasız gaddar bir anını yaşıyordu o an! Oysa birçok savaşta birçok ölümle karşılaşmış; ama böylesine yüreği dağlanmamıştı. Kadının son sarf ettiği cümle beynine mermi gibi çakılmıştı sanki. Nene, kızından bahsetmişti. Bu ne demektir. Nene ne demek istiyordu. Tekrar sordu:

¹² Şimdi

— *Nené ne kızı? Hangi kızından behsedisen?*

Nene konuşacak gücünü kaybetmişti. Ağlayarak:

— *Yavrım benim! Karayazılı Dalyan Mıstafa'm! Oğlum! Dorğu ya...Seniy kızıydan da heberi yohtır. Sen gettihtan yedi sekiz ay soyra bi kızıy oldı. Adını Hacer koydılar.*

Mustafa üzölsün mü? Sevinsin mi? Ne diyeceğini bilemiyordu. Nenenin anlattıkları doğru muydu? İçinden, “*Yaşlı kadın! Ne dediğini bilmiyor. Nasıl olur? Bir kızım olmuş!*” diye geçirdi. İnanmıyor da değildi. Olabilir diye düşünmeye başlayınca üzüntüsü bir anda buruk bir sevince dönüşmüştü. Bir an evvel buradan ayrılıp dedesinin evine gitmek istedi. Eğilip yaşlı kadının ellerinden öptü. Oradan nasıl ayrıldı bilinmez.

Doğru Ellisekiz Meydanı'ndaki dede evine yöneldi. Adımlarını hızlandırdı. Yürümüyor, koşuyordu adeta. Kafasının içi karmakarıştı. Kendi kendine birtakım sorular soruyor cevabını da bir türlü veremiyordu. Kadının ağzından çıkan sözcükler beyninin içinde uğuldarken yetişmişti dede evine.

Kapının önünde derin bir nefes aldı. İçinden, “*Yarabbi sen eklıma mıkyat¹³ ol!*” dedi... Kafası iyice karışmıştı. O an doğup büyüdüğü şehrin sokaklarını, kapılarını unutmuş, karıştırmış olabileceği endişesi ile sağına soluna baktı. Evin burası olduğuna emin olmalıydı. Sokağın başından kapıya doğru kapıları saymaya başladı. Doğru gelmişti. Sokağa girildiğinde üçüncü kapı dedesinin eviydi. Kapıyı çalmaya başladı. Ses veren yoktu. Kapıyı tekrar çaldı. Nihayet içeriden “*Kim o?*” sesini duyunca biraz rahatladı. Boğazı

¹³ Mukayyet ol

düğümlemişti. Ağlıyordu!... Zorla “Benim” diyebilirdi.

Kapı açılmıştı. Bir kız çocuğu ürkek bakışlarla kendisine bakıyordu. Bu bakışlar ona hiç de yabancı gelmemişti. Sokak karanlık, avlu karanlıktı. İnsan karşısındakini zar zor seçebilirdi. Bütün dikkatini topladı. Eğilip bir daha baktı. “*Bu Rabia olmalı; yoksa Emine mi?*” diye düşünürken ikinci bir yüz ile karşı karşıya geldi. İki kız kardeşi karşısındaydı. Kızların sevinçten mi, korkudan mı bilinmez gözleri fal taşı gibi açılmış Mustafa’ya bakıyorlardı. Büyük olan kız gelen bu şahsı ilk bakışta tanıyamamıştı. Ürkmüştü. Kızlar, Mustafayı dünyanın yükünü sırtında taşımış gibi yorgun, şakaklarından çenesine doğru inen ve yer yer kırılmış sakalları yüzünden tanımakta zorlanmışlardı. Emine, dikkatli bir gözle baktığında karşılarında duran bu kişinin abisi olduğunu anlamıştı.

Emine eli ile başını tutuyordu. Ayakta durmada zorlanıyordu. Olduğu yere çökuverdi. Mustafa kız kardeşlerini tanımakta gecikmedi. Gözleri ağlamaktan kapanmış gibiydi. Eliyle yanağına süzölen gözyaşlarını sildi. Kardeşlerine doğru hamle yaptı,

— *Emineee!.. Rabiaaa!..* Diye bağırdı!

Askerden önce dedesi evinin enikli¹⁴ kapısından zorla geçebilen Mustafa, zayıflayan bedeni ile kolayca içeriye daldı. İki kız kardeşini birden kucakladı, bağına bastı. Küçük kız kardeşi Rabia korku ve endişe içindeydi. Mustafa’nın kollarından sıyrılmak, kendini kurtarmak istiyordu; çünkü abisini tanıyamamıştı. Emine’nin hıçkırarak bu adama “*Mıstafa Abée... Mıstafa Abée!*” diyerek tekrar sarıldığını gören Rabia’nın endişesi geçmiş, ağlamaya başlamıştı.

¹⁴ Urfa evlerinin kapılıyla , kapı içinde küçük giriş kapısı.

Mustafa o anda neşeli kardeşlerinin nasıl olup da böyle hüznü bir hale dönüştüğünü görünce kahroldu.

İçeriden dedesinin sesi geliyordu. Torunlarının bağırıışlarını ve ağlayışlarını duyan yaşlı adam da korkmuştu. Sesinin yetiği kadarıyla bağırıyordu!

— *Emineee! Kızım kimdir o? Niye ağlısız? Noldı yavrım?*

Emine abisinin kucağından kopup kendini içeriye attı. Tir tir titriyor, ağlıyordu. Bir türlü konuşamıyordu. Dili tutulmuştu sanki. Zorla da olsa:

— *Abém! Dedé abém geldi. Yenge abém geldi. Mistafa abém geldi.*

Mustafa'nın ayakta duracak mecali kalmamıştı. Kız kardeşlerini görmüş, kızını, eşini, dedesini ve amcasını bir an evvel görmek için hemen odaya daldı. Odayı müthiş bir sessizlik kaplamıştı. Karşısında başı örtülü bir kadın, onun kucağında korkulu gözlerle etrafına bakınan bir kız çocuğu ve kadının sağında aksakallı bir dede. Mustafa kısa bir an kadını ve kucağındaki kız çocuğunu süzdü. Kadının karısı, kızın da çocuğu olduğunu anlamıştı. İçinden, "*Demah ki nené doğru söledi! İşte bu avradım Zehra, bu da benim canımın parçası kızım Hacer'im... Şükürler olsun. Bu da dedem!*" diye söylendi.

Askerde iken annesini, babasını ve kız kardeşlerini defalarca rüyasında görmüş, ne gariptir ki, eşi Zehra'yı çok düşünmüş; ama düşünde hiç mi hiç görmemişti. Mustafa bu defa da birilerini arar gibi etrafına bakınıyordu. Gözleri özürlü amcasını arıyordu. Küçük amcası zekâ özürlüydü. Dedesi ile birlikte kalıyordu. Ama şimdi yoktu. "*Avluda ya da sokakta da olamaz!*" diye içinden geçirdi. Çünkü onun evden çıkmasına imkân yoktu. Hep evde, hem de bu odada sessiz

sedasız oturur, her ihtiyacı ayağına getirilirdi.

Dede esasına yüklenerek son bir hamle ile ayağa kalkmak istedi. Mustafa hızlı davranarak onun kalkmasını önledi ve ellerine sarıldı. Öptü...Öptü...Öptü...Dede şaşkındı ve inanılmaz duygular içindeydi. O kadar yaş yaşamış, ama böylesine bir mutluluğu hiç tatmamıştı. Bütün dertleri düşünceleri bir çırpıda silinip gitmişti. “Mıstafaaa!... *Mıstafa! Dalyan Mıstafa'm* !Diye ağlayarak, Mevla'sına şükür ve niyazda bulunuyordu.

Altı yıl içerisinde kendisinden koparılıp alınan canların yerine Cenab-ı Allah (cc) ona torununu bağışlamıştı. Ne kadar şükretse elbette azdı. Küçücük odada herkesin dili tutulmuştu sanki. Gözleriyle konuşuyor, sınırsız sevinçlerini ağlayarak paylaşıyorlardı...

Hacer'in babası, kızların abisi geri dönmüştü. Ölümünden sonra, torunlarının sahipsiz kalacağı endişesini aklından bir an olsun dahi çıkarmayan dedenin sevinci görülmeye değerdi. Çok mutluydu... Kızı Hacer babasız, gelini Zehra dul değildi artık. Ya kızlar? Onlar da kendilerini koruyup kollayacak abilerine kavuşmuşlardı. Dedenin yüreği yaşadığı bu mucizevi kavuşmayla ferahlamış, içindeki yangın sönmüş, gözyaşları dinmiş ve yüzü gülmeye başlamıştı.

Mustafa, dedesinin kollarından ayrılıp kızını kucaklamak, onu koklamak istiyordu. Ama ne mümkün. Örf ve adetler buna izin vermezdi ki. Küçük Hacer yaşananlardan bayağı ürkmüştü. Anasına sınıksıkı sarılmış, odada yaşananları korkulu gözlerle izliyordu. Kimdi bu adam? Niye ağlıyordu. Niçin herkes ağlıyordu? Niye anası ağlıyordu.

Manasız gözlerle Mustafa'ya bakıyordu. Mustafa daha fazla dayanamadı. O an bütün örf ve adetleri bir kenara bırakarak Hacer'i anasının kucağından çekip aldı. Onu öpmeye, koklamaya başladı.

Kızında anasının, cennetin kokusunu almıştı sanki. Anacığı geldi aklına. Babası geldi aklına... Hacer'i daha sıkı sarmaya başladı. Zavallı kız korkudan mı, sevinçten mi bilinmez sanki bu adamın babası olduğunu hissetmiş sakinleşmiş, ama yine de manasız bakışlarla babasını süzmekteydi.

Mustafa daha sonra eşi Zehra ile göz göze geldi. Yüzüne dikkatle baktı. Zehra çok değişmişti. Zayıflamış, yüzü solmuş, gözleri elmacık kemiklerinin içinde kaybolmuştu. Kız kardeşleri de öyle idi. Kızı da çok zayıf bir haldeydi. Kolay değildi. Acılar ve yoksulluk içinde geçen onca yıl...

Buna rağmen o an mutluluktan Zehra'nın gözlerinin parlaklığı, solgun yüzünü aydınlatmaya yetiyordu. Utanmasa altı yıl önceki gibi kocasının boynuna sarılmak ve hiç ayrılmamacasına günlerce öyle kalmayı ister gibiydi. Hem ağlıyor hem de gülümsüyordu. Mustafa'nın duyacağı bir sesle sadece "*Hoş geldin Mustafa! Şükür kavuşturana!*" diyebilirdi. Adını haykırmak isterdi; ama görümceleri ve dede vardı. Buna imkân yoktu.

O anda Mustafa ve Zehra adeta gözleri ile konuşuyorlardı. Bir müddet sonra Mustafa tekrar dedesine döndü, dizlerinin dibine oturdu. Amcasını sormak için. Odanın aydınlattığı lamba arada bir söner gibi oluyor sonra tekrar parlayıp içeriyi loş bir ışıkla aydınlatıyordu. Bu kadarcık az bir ışıpta dede, Mustafa'nın kan çanağına dönen gözlerini ve içine çökmüş avurtlarını seçebiliyordu. İçinden, "*Askere giderken elini öpmeye gelen Mustafa bu Mustafa değildi!*" der gibi derin bir of çekti. Mustafa sordu:

— *Dede nenem? Nenem nerde? O niye yok? Ya emmim? O*

nerde?

Dedenin közlenmiş yüreği ikinci defa alevlenmeye, kavrulmaya başladı. İçini çekti:

— *Neney öldü oğlum! Öldü öldü! Anay öldü...Emmiy de öldü oğlum! Seni arhaydan anayı, geçtiğimiz yaz da neneynen Emmiyi kaybettiğ!*

Mustafa bu sözler üzerine adeta kahrolmuştu. Nefes almada zorluk çekiyordu. Soru soracak dermanı kalmamıştı. Nemli gözleriyle dedesine bakıyordu:

— *Aman Allah 'ım. İkisi birden mi? Bu ne felaket?*

— *Öyle deme oğlum! Keder bı keder! Veren Allah, alan Allah! Ömür bu. Bir an geliy bitiy işte. Neney epey heste yattı. Yatahlara düştü! Günden güne eridi. Derdini de bi türlü aynıyamadığ! Altı ay çekti zavallı. Kurtılamadı. Kurtadamadığ!*

Dede hem ağlıyor hem de anlatıyordu. Mustafa bu sefer amcasını sordu:

— *Peki ya Emmim? Ona noldı dedé?o nasıl öldü?*

Dede bu sefer hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. Sözleri zor anlaşılıyordu:

— *İlan soğtı!¹⁵ İlan soğtı zavallıyı. Geç ferk ettiğ. Onu da kurtadamadığ. Ermeni doktor geldiğinde çoğtan ölmüştü.*

Dünya bir daha Mustafa'nın başına yıkılmıştı. Amcasını çok severdi, çünkü özürlüydü! Günahsızdı! Dünyadan bihaber yaşardı. Tabi buna yaşamak denirse.

¹⁵ Yılan soktu

Mustafa başını dedesinin göğsüne yasladı. Teselli edilmek, küçük bir çocuk gibi sevilme, okşanma istiyordu sanki. Kısık sesiyle:

— *Dedééé!.. Dedeeem! Dedem benim! Neler yaşamışsınız! Ne acılara katlanmışsınız!*

--*Éle oğlim éle! Bızım çektiğlarımız seni çektiğlariyin yanında ne ki!*

Dede Mustafa'yı tekrar kendine çekti. Onu alnından bir iki kere öptü!.. Kokladı. Derin bir of çekti. Ellerini havaya kaldırdı. Ağlayarak:

— *Hadi Mıstafa!... Sen geldiy ya! İmdadımıza yetiştiy ya! Ne keder şükür etsağ azdır. Bız senden umudımızı kesmiştiğ. Ölmüş saydığ seni. Ama bah! Hızır kimin yetiştiy. Allah seni beşimize bağışladı. Allah seni bu memlekete bağışladı. Şimdi ben dua edim siz de el açıp âmin deyin.*

..

Bu mucizevi buluşma ile acılar yerini az da olsa mutluluğa bırakmıştı. Şimdiye kadar kendini yalnız hisseden, bunun bir kader olduğunu kabullenen Mustafa artık yalnız olmadığını biliyordu. Yatsı ezanı okunuyordu. Odada derin bir sessizlik vardı. Mustafa üç yıldır ne ezan sesi duymuş ne de cami görmüşü. Sadece fırsat bulduğunda askerlerle birlikte kendi aralarında cemaat oluşturarak namaz kılabilmişti.

Mustafa gözlerini bir noktaya dikmiş karmaşık duygular içinde yarını, yarından sonraki günün kendisi için neler getireceğini düşünürken, odadakilerin de gözü Mustafa'daydı. O kadar özlemişler, bir o kadar da sevinmişlerdi ki bütün tasalarını unutmuşlardı o an.

Onları sadece özledi. O da mutlu sonla noktalanmıştı. Oysa Mustafa'nın kafasında acı, keder, kaygıların yanı sıra çaresizliğe de çare aramak vardı.

Ev halkı ezan bitinceye kadar Mustafa'ya bakıp durdular. Rüya âleminde gibiydiler. Yıllardır öylesine yanmışlardı ki, o an yaşadıkları ciğerlerindeki yanan ateşi söndürmüş gibiydi. Gözlerini kırpsalar Mustafa'yı kaybedeceklerinden korkuyorlardı sanki.

Bu sessizliği dedenin boğuk sesi bozdu. Torunu Emine'ye:

— *Kızım! Ben ebdet, namaz edim. Sen de kaç¹⁶ o şorbayı¹⁷ kızdır da yiyah. İbo da açtır.*

Emine avluya çıktı. Mutfağa doğru ilerlerken ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Mutfağa girince ağlamaya, sesinin duyulmaması için de tülbenti ısırmağa başladı. Ocağın yanı başındaki tencereye baktı. İçerisinde ancak iki kepçe kadar mercimek çorbası vardı. Öğlen yemişler, birazını da akşam için ayırmışlardı. Üstelik ekme de yoktu. İçinden, “*Keşke öle zamanı o bir parça ekmeği yimesedi! Abém şimdi ne yiyecah?*” diye geçirdi.

Hemen bir iki parça çalıyı tutuşturup, eğri büğrü eski bakır tencereyi ocağın üzerine koydu. Bir tas suyu da içine katıverdi. Biraz tuz ekledi, çorba kaynayınca da aş leğenine döküp, kalınca bir bezle tutarak odaya döndü. Rabia'nın hazırlamış olduğu sofraya bezinin orta yerine konurdu. Herkes birbirinin yüzüne bakıyordu. Sofrada ekme yoktu. Dedenin boğazı düğümlemişti. Suskundu... Gözleriyle konuşuyormuş gibi sessizce çocuklara bakıyordu. Ağlamamak için

¹⁶ Kalk

¹⁷ Çorbayı

kendini zor tutuyordu. Mustafa durumu fark etmiş, dedesinin çaresizliğini izliyordu. Dede utanırcasına başını öne eğerek yanaklarından süzülen gözyaşlarını gizlemeye çalışıyordu. O an belli ki; sofranın fakirliği içini acıtıyordu.

Mustafa leğendeki çorbanın kendilerine yetmeyeceğini anlamıştı. Hem zaten sofrada üç tane tahta kaşık vardı.

Mustafa:

— *Hadé! Hadé dedé! Siz başlayın. Ben toham!*¹⁸ *Sarayda*¹⁹ *karnımızı doyurdular. Şimdi héç yiyecah durımda degilem.*

Bu sözler üzerine eşi, kızlar, dede biraz olsun rahatlamışlardı.

..

Mustafa esir düştüğünde her şeyin bir daha geri dönmeyecek şekilde bittiğini zannettiği o kahredici günlerden sonra sevdiklerine kavuşmanın sevincini yaşıyordu o an. “*Açlık da neymiş? Yokluk, yoksulluk da neymiş? En büyük açlık vatan hasretiymiş, evlat hasretiymiş*” diye içinden geçirirken Yüce Mevlâ’dan ümit kesilmeyeceğini bir daha anlamıştı o gece...

Aile yatsı namazlarını kılmış, yarı aydınlık odada özlem dolu bakışlarla görebildiklerince birbirlerini süzüp duruyorlardı. Oda Nisan ayı olmasına rağmen buz gibiydi. İçerisi rutubet kokuyordu. Bir haftadan beri aralıklı yağan kar ve yağmurun etkisiyle toprak dam yer yer akıyordu.

Damın loğlanması gerekmekteydi; ama kızlar bu işi beceremediklerinden, dedenin de dama çıkacak takati olmadığından toprak dam

¹⁸ Tokum

¹⁹ Sarayda

gevşemiş, direklerin arasından su sızdırmaya başlamıştı. Mustafa çok üzülüyordu.

Dedesine sabahleyin ilk işinin damı loğlamak²⁰ olacağını söyleyen Mustafa ardından dedesinin sorması üzerine askerliğinden kesitler anlatmaya başladı. Anlatırken de hem kendi hem de dede sessiz sessiz ağlıyordu.

Gecenin yarısı olmuştu. Odayı aydınlatan idare lambasının gücü tükenmiş, ara ara karanlığa göz kırıyor gibiydi. Belli ki Mustafa'nın yanan yüreği gibi onun da fitili yanmaya başlamıştı.

Küçücük odanın ortasına yataklar serildi. Azıcık kömürleri olsa hep birlikte tandıra girip ısınarak uyuyabilirlerdi ama geçen kış boyunca böyle bir imkânları olmamış, koca kışı, soğukta nemli yatakların içinde geçirmişlerdi. Zaten yatak olarak ne vardı ki! Döşekler ve yorganlar yıpranmış bir haldeydi. Ana kız, iki kız kardeş bir yatakta yatmak durumundaydılar. Mustafa'ya özel olarak serebilecekleri bir yatak da yoktu. Herkes birbirinin yüzüne bakıyordu. Mustafa nerede yatacağı. Dede de bunun farkındaydı. Ortamı ısıtmak için hemen kafasından geçeni söyledi:

— *Ben torunımı çok öksemişem. Onun koğusını çok öksemişem. Bı gece Mıstafa benim yanımda yatsın, dedi.*

Çare bulunmuştu. Ev halkı sevinmişti.

Dede:

— *Mıstafa Oğlum! Hadé yatağ. Érkenden kaçmağımız gerek. Namaza kaçmağımız lazım. Sen istiyisen camıya gidebilirsen; amma*

²⁰ Loğ: Toprak damlarda damın odaya su geçirmesini önlemek, toprağı sıkılaştırmak için silindir şeklinde taştan yapılmış, ağaçtan düzeneği olan bir alet.

*durum héç éyyi degil. Yengi geldiy. Zuvaḥlar çoḥ da güvenli degil!
Melmeketin ḥeli belli. Çıḥarida²¹ olup bitenden ḥeberdar deḡilem.
Malum evden çıḥtıḡım da yoḥ. Gelenimiz gidenımız de yoḥ. Bi şeler
duysam da kızlardan duyyıyam. Hele biy sebeḥ olsun sen duydıḥlariy,
öğrendiḥlariy gelip biye aynadırsan!*

..

Mustafa, yıllarca omuzlarına çöken, onca korkunun, ecel terinin, hürriyetsizliğin kahrını çekmişti. Bedenindeki, ağrılara, sızılara rağmen uykunun kendisini doyasıya sarmalayıp sabaha kavuşturacağı böyle bir geceyi hayal bile edememişti. Hep karamsar bir ruh hali içinde yaşamıştı. Dünyayı en kötüsüyle görmüş, iyiliğin yeryüzünden kalktığına kendini iyice inandırmıştı. Huzuru, aile ortamını çok kanıksamış ve özlemlerinin bir daha asla geri dönemeyeceğini kabullenmişti sanki.

Yatmadan önce yüreğinde taşıdığı sevinci koynuna aldı, Yıllardır yumuşak bir yastığa hasret kalan başını yavaşça yün kokan yastığa koydu. Gözleri karanlık odanın tavanındaki belirli belirsiz seçebildiği taşlarında, sıvası dökülmüş badanasız duvarlarındaki şekillerinde gezindi. Gözleri ile bir şeyler arar gibi dakikalarca öyle kalakaldı. Çocukluğunda da duvarlardaki şekillere çeşitli manalar yükler, kendi kendine yorumlar yapardı.

Birden yataktan doğruldu. Dua etmeyi unutmuştu. Ellerini hafifçe semaya kaldırdı ve “ *Allah’ım, sen büyüksün, Kadirsin, hiç umudum yokken bana umut verdin, beni sevdiğilerimle buluşturdun. Tek üzüntüm anamı, göremeyişimdir. Hikmetinden sual olunmaz!*

²¹ Dışarıda

Anamı, babamı bağışla, mekânlarını cennet eyle!” diye niyazda bulundu.

Yıllardır sırtında taşıdığı onca ağırlığı yere çalmış gibiydi. Mutluydu. Hafiflemiş yüreği ile artık rahat uyuyabilirdi

Altı yıldır özlediği, hasretini çektiği gecenin koynundaydı artık. Öyle özlemişti ki; deliksiz bir uykuyu yakalamayı, kâbussuz, rüyasız tertemiz sakin ve huzurlu bir gecenin koynunda sabahlamayı. Gözlerini kapattı. Sağ tarafına dönüp yorganı başına kadar çekti. Bedenine ve ruhuna yayılan sıcaklığı hissetti. Bu ilk gece, o özlemini çektiği şirin uykuyu yakalamanın huzuru ve özlemi ile dedesinin yanında derin bir uykuya daldı.

..

Sabah ezanı okunuyordu. Caminin minaresindeki müezzinin sesi kulaklarında çınladı. Yıllardır doğru dürüst bir ezan sesi duymamıştı. Böyle makamla okunan bir ezan sesini en son Bağdat’ta duymuştu. Onu da çok geçmeden İngilizler susturmuştu.

Dede de uyanmıştı. Mustafa’nın namaz kıldığını biliyordu. Onu da uyandırmak istiyordu. Mustafa’nın uyanmış olduğunu görünce gülümsedi. Mustafa altı yıldan beri huşu içerisinde bir namaz kılamamıştı. Şartlar çok ağırdı. Öyle zaman olmuştu ki beş altı ay yıkanmadığı, yıkanamadığı olmuştu. Bu bütün askerler için de böyleydi. En son esirken bir yıl önce Mayıs ayında topluca Bağdat’ta Dicle kıyılarında yıkanmak için kendilerine fırsat tanınmıştı.

Üç yıl boyunca aynı kıyafetle cepheden cepheye koşmuş, taburları bitlenmiş, İngilizlerin dağıttığı gaz yağını vücutlarına sürerek korunmaya çalışmışlardı. Fakat bu yöntem pek te işe yaramamıştı. Zaten birçok arkadaşını da açlık, hastalık yüzünden kaybetmişti.

Yataktan doğruldu. Gözleri şişmişti. Belli ki uykuya doyamamıştı. Bütün vücudu sızlıyor, başı da çatlayacak gibiydi. İçinden, “*Hava değişiminden ve alışıık olmadığım bir ortamdan olmalı!*” diye düşündü. Etrafına bakınırken gözleri, eşine ve annesinin koynunda melekler gibi mışıl mışıl uyuyan kızı Hacer’e kaydı. İdare lambası yeterince odayı aydınlatmıyordu; ama bu yarı aydınlık ortam iki damla sevinç gözyaşı dökmesi için yetmişti Mustafa’ya.

Sonra birden aklına o kâbus dolu yıllar geldi. O an kendini Irak’taymış gibi hissetti. Eli ile yüzünü ovaladı. Sesli bir “*la havle*” çekti! Kalkmak istedi; ama bedeni hala yorgun ve bitkindi! Tekrar sağına soluna baktı. Kız kardeşlerini huzurlu bir şekilde uyur görünce gülümsedi. Artık yıllar sonra doğup büyüdüğü yerde olduğuna inanıyordu.

Durmak olmazdı. Hemen yataktan fırladı. Avluya çıktı. Abdest alıp odaya döndü. Küçük odada namaz kılacakları bir alan bile yoktu. Dedenin yatağını katlayıp bir kenara koydu. İki namazlığı yan yana serdi. Dede torun namaza durdular. Duaların ardından gün ağarınca kadar sessizce Urfa’nın içine düştüğü durumu konuşup durdular. Sonra Mustafa dama çıkarak loğ işini halletti. Loğlayarak damın toprağını iyice sıkıştırdı. Bozulan kısımları düzeltilti.

..

Herkes uyanmıştı. Yataklar toplanıp camhaneye istif edildi. Sabah kahvaltısından önce eşi, kız kardeşleri ve dede manalı gözlerle birbirlerine bakıp duruyorlardı. Evde ekmek yoktu. O günlerde şehrin Akarbaşı Çarşısı’nda sabahleyin fakir ailelere ekmek dağıtılıyordu. Aileler nüfus sayılarına göre dağıtılan ekmeği iki gün idare etmek zorundaydı. Bugün ekmek dağıtım günüydü. Dede küçük torunu

Rabia'ya seslendi:

—*Rabia! Kızım hadé sen ekmege gét!*

Mustafa dün geceki konuşmalardan durumu biliyordu.

Rabia'dan önce davranıp:

—*Dedé! Ekmek üçın ben giderem... deyince,*

Dede:

—*Tamam oğlum! Biliysen degil mı? Ekmegi 'Erasa'nın yanındaki, Aslanlı Han'da dağıdılar. Sen seni de yazdır! Söle bından béle altı gışı oldıh. Ben askerden düneğin geldim dérsen. Altı tene tayin²² al da gel. Hadé aslanım!*

Mustafa gider gitmez Emine de zahire damından bir tabak kuru üzümü sofraya indirdi. Üzüm kendi bağlarının üzümü idi. Mustafa askere gidince bağı da birilerine kiralamışlardı. Kiracı her bağ bozumunda birkaç kuruş ile birlikte üzüm, incir ve yakacak için çalı çırpı getirip evlerine bırakıyordu.

..

Çok geçmeden Mustafa tayinleri alıp gelmişti. Hepsinin gözlerinde bir sevinç ışığı belirmişti. Yüreklerinde eve ekmeğe getiren bir erkeğin gücünü, şefkatini hissediyorlardı artık. Emine ekmeklerin her birini dörde bölerek sofraya getirdi. Bu sabah sofrada yalnız kuru üzüm, kuru ekmeğe vardı. Mustafa içinden, “*Demek burada da bir başka savaş, bir başka şekilde bütün şiddetiyle devam ediyor! Irak'ta da durum farklı değildi, İki sofraya arasındaki benzerlik hemen hemen aynı idi. Orda da tahta parçasını andıran el kadar siyah ekmeğe ve yanında bazen iki hurma, bazen de elli gram ağırlığında dağıtılan*

²² Ekmeğe-Asker ekmeği

teneke kutularda balık konserve, haftada bir de kara kuru ekmeğin yanında küçük bir dilim küflü peynir.” Diye söylendi.

Mustafa önündeki yokluk sofrasına bakarken dalmış, içinde adeta kaybolmuştu sanki. O an gözünde Direkli’deki bağları canlandı. Boz benekli eşeğine yüklediği üzümleri şehre taşırken karşılaştığı zorlukları, taylıkların²³ içindeki üzüm ve İncirleri binbir güçlükle yok pahasına sattığı günleri anımsadı. Sonra un, bulgur alarak geç vakitlerde bağa döndüğünü, annesinin kendisini sevinçle karşıladığı günleri hayal etti. Babasına yemek götürüşünü, çoğu geceler yalnızlığını paylaştığı bağdaki kara başlı köpeği İgido’yu anımsadı.

..

Mustafa dedesinin:

— *Hadé Bismillah!* Sesi ile kendine geldi.

Kuru kırmızı üzüm, ekmeklere sarılarak yendi. O sabah üzüm ekmek kendilerine sanki kebab, baklava gibi gelmişti. Solgun yüzlerine birazcık da olsa renk gelmişti. Çünkü artık evin direği Dalyan Mustafa vardı sofrada. Başları dikti. Aç kalmaktan kormak, endişeye kapılmak bitmişti artık. Yüzler gülüyordu. Karınlar doymuştu. Sıra dedenin sofraya duasına hep birlikte şükretmeye, âmin demeye gelmişti.

..

Mustafa yemeğin ardından dedesinden izin alarak çocukluğunun, delikanlılığının geçtiği sokağını, evini görmek için kızı

²³ Genellikle bağdan üzüm taşımak için kullanılan ağaç dallarından örülmüş genişçe sepet

ile birlikte dışarıya çıktı. Evini, sokağını, mahallesini çok merak etmekteydi. Hacer’i bazen kucaklayarak, bazen de minik ellerini tutarak dar, kıvrımlı, yüksek duvarlı sokakları bir bir geçtiler. Hacer’in gözlerinde sevinç ışıkları belirmişti. Kısa sürede babasına alışmıştı. Zaten çocuklar kendilerini sevenin samimiyetlerini hep hissedерler ya... Hislerinde yanılmazlar. Hele bu bir baba olursa o sevgi kalpte perçinlenir! Sevildiklerini anlayınca da o sevgiyi içlerinden kolay kolay söküп atamazlar.

Mustafa çok özlemişti bu yolları. Ayakları onu Beykapısı’ndaki, dört yola doğru götürüyordu. Yol boyunca çocukluğunu hayal ederek yürüyordu. İcini koyu bir heyecan kapladı. Her köşeyi döndüğünde gözlerinin önüne çocukluk yılları, birlikte oynadığı arkadaşları geliyor, bu duygular onun tebessümüne vesile oluyordu. Küçük yaşlardaki üstü başı kirli, yırtık, yalın ayak halleri geldi aklına. Sokaklar yine çamurlu, tozlu; ama bu defa daha sessizdi sanki.

İşgalin etkisinden olacak ki, aileler çocuklarını sokağa salmıyorlardı. Geçmişte yokluk ta, açlık ta olsa; ama özgürce, korkmadan sokaklarda oynadıkları günleri hatırladı. Çocukarın ince, bir o kadar da yüksek perdeden çıkardıkları sevinç çığlıkları duvarlarda yankılanıyordu sanki. O an uzuneşek, köşe kapmaca, körebe oynayan çocukları görür gibiydi. Hüzünlendi! Haceri süzdü. Geçen günlerin geri gelmeyeceğini bir kez daha kabullendi. Artık hiçbir şeyi eskisi gibi değildi... Olamazdı da zaten! “*Ne vardı ki böyle alelacele büyümekte!*” diye içini çekti. “*Ne anladım ki çocukluğumdan, gençliğimden?*” diye hayıflandı.

Evlerden birinin yıkık duvarını, kendisinin harabeye dönmüş hali ile kıyasladı. Bu duvar belki iki yüz yıllık bir duvardı. Yıkılmayı,

çökmeyi hak etmişti belki; ama ya kendisi? Hayatının baharında hem bedeni hem de ruhu yıkılıp gitmişti.

Evlerine yaklaştıkça heyecanı daha da arttı. Evin durumunu merak etmeye başladı. Askere giderken zaten yıkık dökük olan ev altı yılda bakımsızlıktan kim bilir ne hale gelmiştir diye düşünürken kendini Mahmutoğlu Kulesi'nin²⁴ önünde buldu. Meydandaki kahve olduğu gibi yerinde duruyordu. Önünde birkaç kırık dökük masa ve kürsüleri, kürsülerde oturan yaşlı insanları gördü.

Onları tek tek süzmeye başladı. Hepsinin yüzleri asıktı. Gülmeyi gülümsemeyi unutmuş, memleketin içine yuvarlandığı acıklı halini düşünen bir vaziyet içindeydiler. Öyle ya nasıl geleceklerdi ki? Urfa İngilizlerin işgaline uğramış, Urfalılar karalar bağlamıştı.

Aslında kahvede oturanların çoğunu Mustafa'nın tanınması gerekirdi; ama insanlar yoksulluktan, çileden, üzüntüden o kadar değişmişlerdi ki tanınmaları çok zordu. Zaten kendisi de fiziğinden çok şeyler kaybetmişti.

Oturanlara selam verip sokağına doğru yürüdü. “*Şu sağdaki ev çulçu*²⁵ *Hasan Emmi'nin evi, yanındaki harabe ve boş arsa da Kazaz Ahmet Amca'nun.*” Diye kendi kendine mırıldanıyordu. Az mı oynamışlardı arkadaşları ile bu harabenin önünde. “*İşte şu karşıdaki de kızların hocası Fatma Hoca'nın evi idi!*” dedi.

Nihayet ilk adımlarının bastığı, çocukluğunun, gençlik yıllarının geçtiği, ana, baba ve kardeşleri ile acı, tatlı günler yaşadığı evinin önüne gelmişti.

²⁴ Urfa'nın doğusunda bulunan Mahmutoğlu Ailesinin ismi ile anılan şimdiki Kent Müzesi olan sur burcu

²⁵ Çulçu

Cebinden anahtarını çıkarıp kilitin yuvasına soktu. Etrafına bakındı. Anahtarını çevirme cesaretini bulamıyordu kendinde. Kalbinin hızla attığını hissediyordu. O an heyecanı duyguları ile harmanlaştı. Gözyaşları yanaklarına süzülme için hazır bekliyordu. Sonunda kendini topladı. Kapıyı açtı. Akan ilk iki damla gözyaşını kapı eşiğine bıraktı. Ürmeye başlamıştı. Bismillah deyip adımını avluya attı. Yanında Hacer olmasa idi, belki de içeriye girme cesaretini kendinde bulamayacaktı. Çünkü önce babasını, ardından askerde iken anasını kaybettiği bu eve girmek pek kolay değildi. Eli ile gözyaşlarını sildi. Derin bir iç çekti! Ev adeta çöplüğe dönmüştü. Küsmüştü sanki sahibine, sahiplerine.

Her tarafı dökülmüş, Ağaçlar kurumuş, bahçenin kenarlarına dizilen çömlek saksıların içinde sadece toprakları kalmıştı. Avluyu dolaşırken kuyunun yanı başındaki kümesi gördü. Harap haldeydi. Üzerini örten tahta parçaları çürümüş, kapısı kırılmış yana yıkılmıştı.

Bu acılı manzarayı seyrederken yine geçmişe daldı. Çocukluk yıllarını hatırladı. Tavukları yemlediği, sıcak yumurtalarını topladığı, Arap cinsi horozun kümeste terör estirdiği günler geldi gözlerinin önüne. İncir ağacının gölgesinde çoğu zaman tembel tembel uyuyan kedisi Soro'yu düşündü. Babasının diktiği, iki üç yılda meyve veren ve hayal meyal hatırladığı portakal ağacının kokusunu solur gibi oldu. Asma ve üzerinde cıvıldaşan serçeler geldi gözünün önüne. Hüzünlendi; çünkü koca avluyu kaplayan asmadan eser kalmamıştı.

O anda kendini dibi görünmeyen bir kuyunun içindeymiş gibi hissetmeye başladı.

Odalara girme cesaretini gösteremedi. Heyecanlandı. Yüreği küt küt atmaya başladı. Ürmüştü! Evin 3-5 yıl içinde bu hale geldiğine

inanamadı. Tandırlığın yanındaki curunun²⁶ kenarına oturdu. Bu curunda her yıl bağ bozumunda getirdikleri üzümler ezilir şıra²⁷ yapılırdı. Babası torbalara konulan üzümleri ayakları ile ezer, süzülen üzüm şiresini annesi ve kız kardeşi dama taşır, sinilere boşaltırlardı.

Derin bir ah çekti. Hacer'i kucağına aldı. Dün akşam dedesinin yanında kızına kucaklayıp öpememişti. Oysa şimdi utanacağı ve kendini ayıplayacak kimseler yoktu. Hacer'i doya doya öpüp koklamaya başladı. Hacer de babasına ısınmıştı. Altı yaşına basmış, çevresinde olup bitenlerden haberdardı artık. Herkesin bir babası olduğunu biliyordu. Annesine her sorduğunda babasının askerde şehit düştüğünü, onun cennette olduğu cevabını alıyordu hep.

Bir müddet baba kız hasret giderdiler. Mustafa'nın yüreği azıcık yumuşamıştı. *“Artık önüme bakmalıyım! Yaşanan acı günleri bir kenara koyup şimdi ailem için savaşmalıyım.”* Diye düşünmeye başladı; ama aklına İngilizlerin Urfa'yı işgali gelince, Irak'ı hatırladı. Şehitler düştü aklına. Ay yıldızlı şanlı bayrağımız için can veren arkadaşları geldi gözünün önüne. *“Yok”* dedi. *“Rahatlık yok! İngilizleri def etmeden rahatlık yok!”* Diye geçirdi içinden. Tekrar yüreği sıkıldı. Göğsü daraldı. Savaştan önceki yılları düşündü; evet, açlık, yoksulluk vardı; ama Urfa'da huzur vardı. Hayat vardı. Oysa şimdi? Yüz yıllardır birlikte yaşadıkları Ermeniler bile İngilizlere kucak açmışlardı. Bütün bunları gece dedesinden duyduğunda adeta kahrolmuştu.

Aslında yoksulluğun, acıların her tarafına sindiği bu evden bir an evvel de çıkmak istiyordu. Son bir defa etrafına bakındı, Hacer'i

²⁶ Avlulu evlerde su biriktirmek için kullanılan küçük havuz

²⁷ Üzüm suyu-Şıra

kucakladı... Boğazı düğümlemiş bir halde sokağa çıktılar. Kapıyı kilitledi. Yeniden tutuşan yüreği, aklını sarmalayan bölük pörçük düşüncelerle tekrar dede evine yöneldiler. Her nasılsa o gün hava Haziran ayı gibi sıcaktı. ara ara hafif esen rüzgar sıcak havayı kovarcasına etrafa huzuru yayıyordu sanki o an.

Kafası karmakarışıktı. Kendini öz memleketinde bir yabancı gibi hissediyordu. Garip duygular içindeydi. Kara Musa Camii'nin önüne geldiğinde üç genç ile karşılaştı. Selam verdi. Gençlerden birisi Mustafa'nın yüzüne bakıyordu. Mustafa da bu gençlere dikkatlice bakınca onları tanımada zorlanmamıştı. Mustafa'nın yıllardır yüzüne oturan o gergin, soğuk bakışların yerini bir anda sevgiyle bakan, yumuşak, sıcak bakışlar almıştı. Bu babayiğitler mahalle arkadaşlarıydı. Kendisi askere gittiğinde bu gençler de askere alınmışlardı. Başka başka illere gitmişlerdi. Gençler de dikkatli bakınca Mustafa'yı tanımışlardı. Gülümsemeye başladılar. Gençlerin gözlerinde peyda olan ışıklı parıltı, yüzlerindeki sevinç ve mutluluk Mustafa'nın yüzüne de yansımıştı. İçlerinden biri:

— *Bu bizim Mıstafa değil mi? Yahu bu Dalyan Mıstafa değil mi? Vallahi de billahi de o!*

Mustafa bir an durakladı. O an dalmıştı. Altı yıl öncesine gitti. İçinden, “*He ya! Bu Halil, yanındaki Yusuf, öteki de Salih! Aman Allah'ım! He ya bunlar onlar!*” diyerek arkadaşlarına doğru hamle yaptı. Gençler birbirlerini kucaklamaya başladılar.

Kısa süren ayaküstü sohbetin ardından surların dibindeki Kareziye Kahvesi'ne doğru yürüdüler. Bu kahvehane o dönemlerde daha çok yaşlıların bulunduğu memleket meselelerinin konuşulup, tartışıldığı bir mekândı.

Bu üç genç de Mustafa gibi çeşitli cephelerde savaşmış sağ selim yuvalarına dönmüşlerdi. Bunlardan ismi Halil olan 26 Mart 1917'deki İngilizlerle yapılan Gazze Muharebesinde kanlı sokak çatışmalarından sağ olarak kurtulmuştu. Üç gün süren bu muharebede İngilizler yenilmiş, 1500 ölü vermişlerdi. Ölen İngiliz askerlerini de Osmanlı askerleri gömmüştü. Halil bu cephede çavuş olarak çarpışmış, büyük kahramanlıklar göstermişti. Yusuf ile Salih de Çanakkale cephesinden dönen şanslı ve gururlu askerlerdendi. Yaralı, susuz, yorgun, aç bi ilaç altı yıl süren bir ayrılıktan sonra Urfa'ya dönebilmişlerdi. Çoğu arkadaşlarını kaybetmiş, savaştan sonra günlerce süren cefalı bir yolculuğun ardından memleketlerine, sevdiklerine kavuşabilmişlerdi.

Bu dört arkadaşın kahvede buluşması ileride yakılacak olan Urfa'nın kurtuluş ateşinin ilk kıvılcımı gibiydi sanki. Kendilerini ağlamamak için zor tutuyorlardı. Kahvedeki yaşlılar da olanları buruk bir şekilde izliyorlardı.

Kahveci, bu gençlere o dönemin tek içeceği olan acı kahveden ikram etti. Kahveler yudumlanırken Mustafa'ya sormaya başladılar. Mustafa anlattı, onlar sordu. Arkadaşları Dalyan Mustafa'nın altı yıl boyunca özetlediği acı hatıraları dinlerken gözyaşlarına hâkim olamamışlardı. Çünkü cephede iken çektiği çileleri, esarete iken Bağdat'ta yaşadığı cefalar, açlık, susuzluk, geçirdiği hastalıklar, arkadaşlarının yaşadıkları ile bire bir aynıydı.

Soru sorma sırası Mustafa'daydı. Önce Halil'in yüzüne baktı:

— *Éééé! Helil sen aynat bahım.*

Halil Çavuş gömleğinin kolu ile gözünden akan yaşları sildi, arkasından burnunu çekti. Derin bir nefes aldı ve:

— *Ne aynadım Mıstafa! Seniy yaşadıhlariy bız de yaşadıh. Ne ölimler gördıh... Ne dayanılmaz acılar ve çarasızlıklar yaşadıh. Kan göli Ğezze zuvaıhları²⁸ her gece rüyalarımaya gıriy. Çıldırmadığıma Őükredıeyem. Şındı dıŐıunıeyem de Urfa'da oldığıma, ana babama kavuŐtıđıma inanamıyam! Yengıden dođmıŐ kimınem²⁹.*

Derken sıra Çanakkale'de çarpıŐan Yusuf'a gelmişti. O da başından geçenleri yaşadıkları o inanılmaz savaşı anlatırken gözleri dolmuştu. Arkadaşı Salih ile aynı savaşta fakat ayrı cephelerde savaŐmıŐlardı. Aynı mahallenin gençleri savaş süresince ne görüŐebilmiŐ ne de birbirlerinden haber almışlardı. Salih ile Yusuf'u kader beş yıl sonra tekrar Urfa'da buluŐturmuŐtu.

..

Uzun süren bu konuŐmaların ve dertleŐmelerin ardından Mustafa:

— *Peké!³⁰ Şındı Urfa'da durum nasıl? Gerçi siz de yeni dönmiŐ sayılırsız; ama dedemden duyduğlarım beni keğretti. İngilizler Urfa'damıŐ! Ne iŐleri var ki bizimle? İngiltere nere Urfa nere? Bu ne aymazlık?*

Yusuf Onbaşı söze girdi:

—*He! Tam 24 gündır bıradalar. Kimulerine göre 1000 giŐilik, kimine göre de 650 giŐilik bir birlikmiŐ.*

Mustafa:

— *Ne? Altı yüz elli mı?*

²⁸ Gazze sokakları

²⁹ Gibiyim

³⁰ Peki

— Hee! Éle déyiler.

— Bir de altısı yük, dördü binek olmak üzere on otomobil! Ayrıca elli tene de ağır tonajlı yük aracınan gelmişler.

— Altı yüz eli gişi ne ki? Binnarı def etmağ o keder zor mu ki?

— Éle de: amma aynaşma gereği bir şey yapamımış!ğ!

— Olur mı éle³¹ şe! Ne yanı teslim mı oldu Urfa?

— Olmadı da! Olmanığ da; amma melmeketımın bı heli beni çoğ incidiy, keşrediy. Allah keşretsın! Binnar dünyanın başına bela! Dünyada pislik namına ne olup bitiyse hep binnarın başlarının altından çıhiy! Sen daha ne gördiy ki. Urfa'ya dünegin gelmişsen. İngilizler zornan³² boşalttıhları muhkem binalarımıza gendi bayrağlarını asmaya kalkışmışlar. Düşünebiliy misen? İngiliz bayrağları benim yurđımda asılacağ yer bulacağ! Mutasarrıf Nusret Bey, “Bina katiyyen rız göstermeniğ!” diye diretmiş, İngilizler de bu emellerinden vaz geçmiş! Vallahiy dayanacağ kimın degil.

Halil Çavuş tekrar söze girdi:

— Gelddihları gün tükenleri kapattılar. Zuvağ başlarına askerlerini yerleşturdiler. Ellerinde makinalı tüfenklernen siperlerin arğasında siyahi askerler var... Sömürgeleri altındağki ülkelerden asker getirmişler. Benim kanıma toğaniy³³ vallahiy!

Yusuf Onbaşı:

— Üsteçellik bi de Ermenilerin sevinmağı, kucağ açmağı bızı çoğ üziy çoğ! Nasıl da seviniyler! Bunu görmek beni keşrediy. Halleri

³¹ Öyle

³² Zorla

³³ Dokunuyor

tevirleri değıştı. Bi şımardılar ki sormayın! Sanki yıllardır birabar kardaş kimin yaşadığımız genner³⁴ degilmiş kimin, İngilizlerle sarmaş dolaş oldılar.

Mustafa:

— Vay be! Demahé éle!

Yusuf Onbaşı:

— Maalesef! Yanı durum héç de éyyı degil! İngilizler Ermeni gençlerine, orta yaş gruplarına eskeri eğitim veriylermiş. Ayrıyeten Ermenilerden olışan bi istihbarat örgüti de kurmuşlar. İngilizlerin işine yaryacağ heberleri onnara ulaştıriylermiş.

— Vay be!

— Ayrıca İngilizler eşiretlernen³⁵ de ilişki kurmağa çalışiylermiş! Helep'teki İngiliz kumandan Milli Aşireti reisi İbrahim Paşa'nın oğlı Mahmut Beg'i Urfa'ya davet etmiş. Ne büyük bir asalet ki Mahmut Beg aldığı talimatla buluşmağa gétmemiş. İngilizlerin diger 'eşiretlernen de görüşmağları sonuçsız kalmış.

— Ohh! İşte bınnar³⁶ güzel heberler.

Yusuf Onbaşı:

— İngilizler bir de şehrin en önemli yerlerini, nohtalarını zor-nan boşadıp oralara yerleştiler.

Mustafa:

— Allah kahretsin! Bu ne böyük bir acı!

— Vallahi ben bına inanyam... Ecnebi bir dövletin boyundu-

³⁴ Kendileri

³⁵ Aşiretlerle

³⁶ Bunlar

ruğu altına girmahıtansa, silehe sarılıp nammımız ve şerefimiznen ölmağı terciğ ederem.

Herkes birbirinin yüzüne bakıyordu. Gençlerin yürekleri tutuşmuştu adeta. Hiçbiri bu durumu bir türlü kabullenemiyordu. Kabullenemezdi de.

Mustafa duyduklarına inanamıyordu. Başını iki avucunun arasına aldı. Derin bir iç çekti. Ardından:

— *Yoh kardaşım! Bu béle gétmez! Bi hal çarası vardır. Böyüklerimiz mühekkak bir şeler düşünilerdir. Bızler bu keder³⁷ aciz ve şerefsiz degılığ!.. Ölirih da bize yapılan bı alçaklığı sineye çekmenih!*

Salih:

— *Bazı şeler duyuyih Böyüklerimiz bir çaba içindeler. Çeşitli sölentiler kulağıma geliy. Zaman zaman ikili, üçlü toplanıp çareler ariylarmış.*

Mustafa:

— *Eyvallah! Olmalı tebi! Bızler de ön saflarda yerimizi almalı, ağalarımıza, beglerimize umut olmalıyih. Birabar³⁸ yapamıyacağıımız, altından kaşamayacağıımız héç bi güçlük yohtır. Bız Irak'ta ne savaşlar verdih. Ne zorlıhlar çektiğ. Bu ne ki? 600 gişilih bir İngiliz birliğı. Bi şahlandıh mı öğımızden çil yavrısı kimin dağılır kaçacağ delik ararlar.*

Yusuf Onbaşı:

—*Durum bizim sandığıımız kimin degil. Biz böyüklerimize baħacağıih. Onlar kurtuluş ataşını yaħacak ki; biz de tabiri caizse o ateşe*

³⁷ Kadar

³⁸ Beraber

canımızı seve seve atacağıh.

..

Saatlerce konuşup durdular, hasret giderdiler. Mustafa de biraz olsun rahatlamış kendine gelmiş, özlediği günlere dönmenin sevincini az da olsa yaşamaya başlamıştı. İçindeki hüznün hiç bitmiyorsa da, artık yalnız değildi. Yüreği serinlemişti.

Öğlen ezanı okunmak üzere idi. Hep birlikte kalkıp camiye gittiler. Hacer babasını son cemaat yerinde bekleyecekti. Arkadaşlar abdest alıp namaz kıldılar. İmamın yaptığı duygusal duaya hep birlikte âmin dediler. Namazdan sonra ayrılık vakti gelmişti. Dört arkadaş cuma günü namazdan sonra yine aynı yerde buluşmak dileğiyle vedalaşıp ayrıldılar.

..

Harb-i Umumi ya da Büyük Savaş olarak adlandırılan 1. Dünya Savaşı 28 Temmuz 1914'te başladı. 11 Kasım 1918 de sona erdi. O dönemin büyük güçleri İtilaf Devletleri ve İttifak Devletleri olmak üzere iki tarafa ayrılmışlardı. İtilaf Devletleri Birleşik Krallık, Fransa ve Rusya, İttifak devletleri ise Alman İmparatorluğu, Avusturya, Macaristan İmparatorluğu ile İtalya Krallığı idi. Avusturya ve Macaristan anlaşmaya karşı, saldırıya geçtiği için İtalya savaşa girmedi. İtalya Krallığı daha sonra İtilaf devletlerinin tarafına geçti. Nedeni ise Fransa ve İngiltere, İtalya Krallığı'nın kendi saflarında savaşa girmesi halinde, savaşa henüz girmeyen Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak verecekleri sözüydü. 4 yıl süren kanlı savaşın sona ermesiyle Almanya, Rusya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorlukları tarihe karışmış oldu.

Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) gereğince İtilaf Devletleri'ne Türkiye'de dâhil olmak üzere güvenlikleri gereği istedikleri yerleri işgal etme yetkisi tanınıyordu. Dolayısıyla bu tarihten sonra Anadolu İtalya, Fransa ve İngiltere tarafından işgal edildi.

Güneydoğu Anadolu'ya önce İngilizler, daha sonra da Fransızlar girdiler. Dolayısıyla Urfa önce İngilizler, daha sonra da Fransızlar tarafından işgal edilmiş oluyordu.

..

Günler çabuk geçiyordu. Bir hafta aradan sonra dört arkadaş yine cuma namazında Kara Musa Camii'nde buluştular. Namazdan sonra dertleşmek, bir hafta içinde olan biteni konuşmak için yine Kareziye³⁹ Kahvesi'nde buluştular. Canları çok sıkıydı. İki gün önce Ermenilerden sarhoş bir grubun taşkınlık yaparak çarşı halkına, “*Sonunuz yakındır, yaşamayı size haram kılacağız, pılınızı pırtınızı toparlamaya bile vakit bulamayacaksınız!*” dedikleri, o esnada çarşı esnafının saldırısı karşısında dükkânlarını kapatarak evlerine çekildikleri ve kiliselerinden çan sesleri ile kalkışma havası yaratmaya çalıştıklarına şahit olmuş ya da duymuşlardı.

Önce Dalyan Mustafa girdi söze:

—*‘Esabım çok pozzi!’⁴⁰ Irak'ta yaşadıklarım neyse; ama esırlardır atamın yurdunda ve benim de doğup büyüdüğüm Urfa'mda İngilizlerin işgaline ve onların şımarttığı Ermenilere sölyecağ bir sözümüz, gösterecağ bi gücümüz yoğ mı? Bu nasıl bir yaman haldir?*

³⁹ O yıllarda Urfa'da Beykapısı surları dibinde yer alan bir kahvehane “Gareziye” Kahvehanesi.

⁴⁰ Bozuk

Halil Çavuş Mustafa'nın sırtını sıvazladı. Dün babasından duyduklarını anlatıp, Mustafa'nın ve arkadaşlarının üzüntüsünü hafifletmek, onlara moral vermek için söze girdi:

— *Sız duymadınız herhalde. Dün aħşam babamdan duydım. İngilizlerin Urfa'ya geldihları gün İngiliz komutan, Mutasarrıfımız Nusret Beg'i ziyaret etmiş. Demiş ki; gelecağımızı bildiğiyiz helda niye beni karşılamadiz?*

Yusuf Onbaşı:

— *Vayyy! Bir de karşılamağımız mı gerekiymiş!*

Salih:

— *Éééé! Nusret Beg ne cevap vermiş?*

Halil Çavuş:

— *Ne cevabı? Bir gözel ağzının payını vermiş! Ne demiş bilimiz? Demiş ki, "Heksız yere memleketımı işgal edecaħsız, bi de bizden karşılama bekliecaħsız! Bi Türk Mutasarrıfına bı yakışmaz! Bını bilesiz! Oysa bi mısafır kimün gelseydiyiz sizi Birecik'te karşıladım!" demiş.*

Mustafa:

— *Hay ağzına sağlık! Allah razı olsun. Bağ şındı birezım rehetledim.*

Halil Çavuş:

— *Asıl bızı üzen Süvari Alayının Urfa'dan çekilmağı.*

Mustafa:

— *Nasıl yanı? Süvari Alayı çekildi mı?*

— *He ya! İngilizler şehre geldihlarının ikinci günü Alay komutanı Hüseyin Beg'den Urfa'yı terk etmağını istemişler. Hüseyin Beg*

durumu üst makamlara bildirmiş, gelen emre göre bi süvari tahımı Urfa'da kalmak şartından, alayımız ögde Karaköprü'ye soyra da Siverek'e çekilmiş.

—Yoh arhadaş! Biz bı işgali, bu esareti asla kabul etmenih! Zatan Nusret Beg'in bu cevabı bi işaret, bi direnme hareketinin başlandığına delalettir. Böyüklerimiz boş durmazlar. İnşallah tez zamanda birlik içinde bunları bi an evvel toprağlarımızdan def ederih.

..

Eylül ayına girilmişti. Mutasarrıf Nusret Bey, İngilizlere kafa tutması sonucu görevden alınmış, İstanbul'a gönderilmişti. (6 Nisan 1919) Ancak Nusret Bey'in 6. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın tavsiyesi ile oluşturduğu milis kuvvetlerinin silahları henüz toplanmamıştı. Bu çok çok önemliydi. Bu arada Nusret Bey İngilizlere karşı davranışlarından dolayı görevinden azledilince yerine Jandarma Komutanı Ali Rıza Bey atanmıştı. Binbaşı Ali Rıza Bey Erzurum Kongresi'nin beyannamesini Milli Aşiret reisi Mahmut Bey'den elde edince, dağılan milis kuvvetlerini bir cemiyet olarak örgütlemek için Meclis İdare azasından Hacıkâmilzade Hacı Mustafa aracılığı ile kurulan temas sonucu 4-5 Eylül 1919 gecesi Güllüzâde Hacı Osman Efendi'nin evinde bir toplantı düzenlenmesini sağladı. Memleketin eşraf ve aydınlarından olan on iki kişi bu toplantıda hazır bulundular.

Bu toplantıya Jandarma Komutanı Binbaşı Ali Rıza Bey başkanlık edecekti.

..

Dört kahraman Urfalı genç yine bir Cuma namazının ardından Kareziye Kahvesi'nde buluştular. Hâl hatır faslından sonra konu yine Urfa'da cereyan eden hadiseler ve işgale geldi. Bu defa Halil

Çavuş'un yüzünde tatlı bir tebessüm vardı. Arkadaşları buna bir anlam vermeye çalışırken o hemen söze girdi:

— *Arhadaşlar! Bı günlerde çoğ önemli gelişmeler olacağ!*

Halil'in böyle birdenbire ve beklenmedik bir şekilde hemen söze girmesi herkesi heyecanlandırmıştı. Mustafa bu cümlenin arkasından gelecek sözleri merak ediyor, sabırsızlanıyordu:

- *Nasıl yanı? Hayırdır inşallah!*

- *Hayır hayır! Hem de çok hayırlı! Binbaşı Ali Rıza Bey nihayet gendısından beklenen hareketi başlatacağ. Dayımdan duydım. Bı işi çoğ gizli tutiylar.*

Yusuf Onbaşı:

—*Hangi işi? Ne işi? Hele tez aynat bahım!*

—*Ali Rıza Beg bir cemiyet kurmak için girişimlerde buluniymiş. Geçtiğimiz hefta içinde 2-3 toplantı yapmış; amma bir sonuç alamamış. Daha soyra Meclis-i İdare eski ezası, Hacı Mustafa Hacıkamiloğlu Efendi ile bu konuyu tekrar görüşmüş.*

Salih:

— *Éééé? Ne cevap almış?*

Mustafa:

— *Bak işte bu eyi heber. Hacı Mustafa Hacıkamiloğlu Efendi ile bu işi başarabilir.*

Halil Çavuş:

— *Başarmış bile! Hacı Mustafa Hacıkamiloğlu Efendi eşraftan, şehrin ileri gelen eşiret reislerinnen görüşmüş. Ögümüzdeki günlerde bi araya gelerağ cemiyetin ilk adımları atılacağ İnşallah. Hareketin ilk ayak sesleri gelmağa başladı bence...*

Gençler bu habere çok sevinmişlerdi. Mutlulukları yüzlerine yansımıştı. Aylardır böyle bir mutluluk tatmamışlardı. Acı kahveler içildi. Halil Çavuş ücretleri ödedi. Diğer arkadaşlar duruma müdahale etmek istediler; ama Halil Çavuş buna izin vermedi. Çünkü o da biliyordu ki arkadaşlarının cebinde beş para olmadığını. O her seferinde can dostlarını üzmeden, rencide etmeden kahve paralarını ödüyordu. Bu konuda kahveci ile de görüşmüş, işi içeriden de halletmişti.

Kahramanlarımızın yüreğine su serpilmişti. Cuma'nın ardından Halil Çavuş'un vermiş olduğu bu haberle mutlu bir şekilde kahveden ayrıldılar.

..

Mustafa Urfa'ya geldiği günden beri iş arıyor; ama bir türlü bulamıyordu. Evde yiyecek namına bir şey de kalmamıştı. Bu duruma çok üzülüyordu. Bir şeyler yapmalıydı. Çünkü evde karınlarının doyurulması gereken beş nüfus vardı.

..

Bir sabah erkenden Beykapısı'na gitti. Mahmutoğlu Kulesi'nin etrafında dolaşmaya başladı. O esnada tütün tüccarlarından Reşo Ağa Mustafa'yı görüp tanımıştı. Reşo Ağa rahmetli anasının dayısı idi. Duymuştu Mustafa'nın sağ olarak döndüğünü. Uzaklaşmakta olan Mustafa'ya kalın gür sesi ile seslendi. Mustafa sesin geldiği yöne baktı. Birisi eliyle onu çağırıyordu. Mustafa adama yaklaşıncı Reşo Ağa'yı tanımıştı. Mustafa Reşo Ağa'ya, gülümseyerek:

— *Reşit Dayı! diye cevap verdi.*

— *He ya... Reşit Dayi. Hele gel bahım lo! Seni bi kucahlyım. Hoş gelmişsen Mustafa'm! Duydım geldiğiy. Hele bi bah! Kaç senedir*

yohtiy! Sızlerden ümit kesmiştih. “Şehit olmuş” heberleriyiz geliydi. Süphenallah! Şükür sağ selim dönmüsen. Allah seni esürgemiş! Allah’a amanat olasan! Bi türlü aryıp soramadım seni. Girmi gündır Adıya-man terefındeydım. Malum tütün için gidip geliyem. Ééé! Aynat bahım hele? Nasılsan? Ne var ne yok? Dedey nasıl? Bacıariy nasıl?

Mustafa’nın verecek cevabı, yaşadıklarını anlatacak çok sözleri vardı; ama o alışık cevaplara sığındırdı kendini.

— Éyiyem dayı...Evdékiler de éyyı.

— Éyyı, éyyı! sevindim. Ne ariysan buralarda? Tütün kullan-miysan degıl mı?

—Yoh dayı.

— Peké sen buralıhta⁴¹ ne geziysen?

— Şe dayı! İş arıyam.... Bi türlü bulamadım. En son dedim tütün satım... Onun için buralara geldim.

— Oooo! Éyyı olacağ hestenın tebip ayağına gelirmiş. Çalış-mağ istiyene can kurban! Tamam! Gel bahım benimle. Seni Hesan Emmi ile tanıştıırım. O benim müşterımdır. Seni de onun müşterısı yapım.

Hemen karşıda surun dibindeki yıkık dökük dükkânlardan birinin önünde selam verip durdular.

Reşo Ağa:

— Hesan! Bah! Bı genç benim yegenımdır. Sen ona mal ver, sattıhça siye parasını getirır. Tamam mı?

— Tamam ağam!

⁴¹ Buralarda

Tütüncü Hasan:

— *Adiy ne seniyy iigidim?*

— *Mıstafa!...*

— *Éyyı! Hade işiy heyırlı olsun. Ben böğın siye beş kilo kıyılmış verim, bi dene bahım. Gümrük Han'ın oralarda satarsan. Siye bi şe déyen olırsa Reşo Dayı'nın adını verırsen. Onun yegeniyem dersen, olır biter.*

Mustafa'nın sevincine diyecek yoktu. Yüreği pır pır ediyordu. Bugün bu tütünleri satarsa eve elinde bir şeylerle döneceği hayali onu çok mutlu etmişti. Marhamasının⁴² içine koyduğu beş kilo tütünü bohçalayıp Gümrük Han'ın yolunu tuttu.

O gün çarşıda bir engelleme ve zorlukla karşılaşmadı. İkinci ezanı okunurken de tütünlerin hepsini satmıştı. Marhamasını beline bağladı. Pazar Camii'ne namaza yetişmek için adımlarını sıklaştırdı.

Hemen caminin orta yerinden geçen Halilürrahman gölünün suyundan abdestini aldı. Cemaate yetişti. Huşu içerisinde kılınan namazın ardından hemen kalkmadı. Dua edecekti. Şükür ve niyazda bulunacaktı.

Yarım saati aşkın bir zaman geçmişti. Bütün cemaat dağılmış o hala camideydi. Yüreği ferahlamış, içini hoş serinlik kaplamıştı. Duaların ardından soluğu Kasap Pazarı'nda aldı. Aylardır bir lokma et tatmamıştı. Etin tadını unutmuştu. Evdekileri düşündü! İçinden, “*Peki ya bacılarım ya dedem? Eşim, kızım? Onlar kim bilir kaç aydır, belki de kaç yıldır etli bir yemek yememişlerdir.*”

Ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Ama gene de gözünden

⁴² Erkeklerin yanlarında taşıdığı büyükçe mendil

akan birkaç damla gözyaşını gömleğinin kolu ile silmeye çalıştı.

Dolma yemeğini çok özlemişti. “*Acaba eşim, bacılarım yapabilirler mi?*” diye geçirdi içinden. Sonra da gülümseyerek “*O kadarını da bilirler herhalde*” dedi ve çarşıdaki en ucuz ete yöneldi. Keçi ve deve eti, koyun ve dana etine göre daha ucuzdu. Karar vermek için biraz düşündü. “*Deve eti fena olmaz!*” dedi. Çünkü Irak’ta da birkaç kez deve eti yemişti. Öyle yaptı. Yarım okka⁴³ et, yarım okka da kuyruk yağı aldı. Ardından bakkaldan kurutulmuş dolmalık birkaç patlıcan ile kabak alarak evin yolunu tuttu. Kuş gibi hafiflemişti. Sokakları hızlıca geçiyor, köşeleri fır dönüyordu.

Nihayet eve varmıştı. Tokmağı hızlıca demir aynalığa vurmaya başladı. Kapıyı Rabia açtı. Hayretle abisinin yüzüne bakıyordu. Çünkü onu geldiği günden beri ilk defa gülen yüzü ile görmüştü. Rabia da gülümsemeye başladı. Mustafa elindeki marhamayı Rabia’ya uzatarak,

— *Al binnarı yengeye ver. Yarın üçün bize dolma bişirsın.*

Rabia’nın gözlerinin içi gülüyordu. Sevinçten ne yapacağını bilemez bir halde bir mutfağa, bir odaya doğru gidip geldi. Sonunda dedesinin ve ablasının, yengesinin bulunduğu odaya daldı. Müjde verir gibi:

— *Bah dede! Ağam neler almış neler! Et almış... Dolmalık balcan,⁴⁴ kabağ almış.*

Dedenin yüz çizgileri anında değişmişti. Gülümsüyordu. Zehra şaşkın bir vaziyette Rabia’nın elindeki marhamaya bakıyordu. Ayağa

⁴³ Okka: Ekiden kullanılan 1.283gr.lık bir ağırlık ölçüsü

⁴⁴ Patlıcan

fırladı. Marhamayı odanın orta yerine indirip açtı. İçindeki eti, kuru kabak ve patlıcanları görünce gülümseyerek Mustafa'nın yüzüne baktı. Boğazı düğümlendi. Kocası eve et getirmişti. Yemeklik almıştı. Odanın havası bir anda değişmişti. Herkes gülümsüyordu. Hacer de seviniyordu. Hergün yağsız bulgur çorbası, yağsız bulgur aşı, üzüm ekmek yemekten bıkmıştı kızcağız. Bir öğün de olsa bu evde dolma pişecekti bu gün. O anda dedenin gözünden akan iki damla yaş torunu Hacer elleri ile silmeye çalışıyordu.

..

Mustafa artık her akşam eve az da olsa ufacık bir kazançla dönmeye başlamıştı. Bundan böyle kahvede arkadaşlarına acı kahve de ısmarlayabilecekti. Cuma gününün gelmesini dört gözle bekledi... Halil Çavuş'un getireceği haberleri de çok merak ediyordu.

Nihayet cuma günü yine aynı kahvede bu sefer daha geniş bir arkadaş grubuyla birlikteydiler. Hepsi de Urfa'nın yiğit ve güvenilir evlatlarıydı. Halil Çavuş bol havadisle gelmişti. Herkesin gözü ondaydı. Çünkü o her konuştuğunda kalplere bir ümit, bir ferahlık yayılıyordu. Sonunda esaslı bombayı patlatmadan önce derin bir iç çekti.

— *Arhadaşlar! Hepiyze güveniyem. Bu sözi sarf etmağım pek ebes sayılabilir; amma tedbirli olmak zorundayıh. Bırada konuştuğlarımız heppe⁴⁵ aramızda kalmalı.*

Genç yiğitlerden biri araya girerek:

— *Ne demağ! Helbette!... Zor günler geçiriyih. Daha da geçirecağih. Tebi ki bırada konuşulanlar bırada kalır.*

Halil Çavuş:

⁴⁵ Hep

— *Eyvallah! Şimdi beni éyýi dinneyin! Arhadaşlar cemiyet kurulmuş. Yanı Müdafaaýı Hukuk Cemiyeti. Bu cemiyetin kurulmağında Hacı Mustafa Hacıkamiloğlu Efendi'nin rolü çoğ böyük olmuş. Eşraf ve ulemayı gizli bi şekilde odasında ve evinde toplayan ve onları bu cemiyete katılmağları için ikna eden odır. Yanı ayanyacağımız bından béle Hacı Mustafa mücadelemizin baş mimarı, sivil ve gerçek lideridir.*

Konuşmayı dinleyen gençler o anda hep bir ağızdan:

— *Allah razı olsun ondan! Allah muvaffak eylesin!*

Herkes susmuş, heyecanla birbirlerine bakıyorlardı. Halil Çavuş:

— *Çatı kurulmuş! Şimdi sıra bize verilecağ görevlerde. Bunun için de çalışmalar başlatılmış. Bir başarı yaħalanacaħsa bunu hep birlikte, yanı genç, yaşlı, kadın, erkek, çolih çocih, kız kızan hep birlikte yapacağımız inşallah.*

Bu arada kahveci acı kahve dağıtımına başlamıştı. Yine kısa bir sessizlik hâkim olmuştu. Mustafa titreş sesi bu sessizliğı bozdu. Kısık bir sesle:

— *Arkadaşlar! Müsaade ederseniz bu mutlu anımızda içtiğimiz kehveleri ben ısmarlayayım.*

Halil Çavuş hemen söze girdi:

— *Éle şe⁴⁶ olmaz! Dedikten sonra tebessüm ederek:*

— *Her seferinde benim değvetlımsız. Bu şerefi kimselere vermem! Bi daha da bunun lafını etmeyin lütfen.*

Bu konuşmadan sonra söylenecek söz yoktu. Teşekkür ettiler. Ardından da Yusuf Onbaşı sordu:

⁴⁶ Öyle şay

— *Halil Çavuş! Bu cemiyette kimler, kimler var? Onu da bilimsen? Çoğ merah etmahtayam.*

— *Elbette! Bahın! Milli Harekatı'n başında demin de dediğim kimin Hacıkâmilzâde Hacı Mustafa Efendi var. Soyra, Barutçuzâde Hacı İmam Efendi, Hacıkâmilzâde Hacı Mustafa Reşit Efendi, Mollazade Mahmud Efendi, Polis Komiseri Arabikâtibizâde Şakir Efendi, Güllüzâde Osman Efendi, Şellizâde Ali Ağa, Tüccâr Nebozâde Hacı İmam Efendi, Hacı Bedirağazâde Halil Ağa, Jandarma Binbaşı İzmirli Adil Hulusi Efendi, Takım kumandanlarından Hüseyin Pertev Efendi, Jandarma Çavuşu Sofizade Hacı Mustafa Çavuş var.*

Mustafa:

— *Halil Çavuş! Saydım, tam on iki kişi. Hepsi de seçkin insanlar.*

— *He! Allah onlara ve cümlemize güç versin, muvaffak etsin.*

Gençlerin moralleri yerine gelmişti. Haftaya yine Cuma namazı çıkışında buluşmak üzere ayrıldılar.

...

Tarih 25 Ekim 1919... Sabahın erken saatleri. Şehirde büyük bir tedirginlik var. Herkes şaşkın! Çünkü düşmanın biri gidecek, ötekisi gelecekti. Mustafa henüz evdeydi. Bugün tütün için sur dibine gitmeyecekti. Elinde dünden kalan satamadığı tütünü vardı. Doğrudan Gümrük Han'a gidecekti. Hazırlanmış tam da çıkacakken kapı çalındı. Gelen Halil Çavuş'tu. Mustafa onu içeriye buyur etti; ama Halil Çavuş girmek istemedi. Çok heyecanlıydı!

— *Selamünaleyküm Mustafa! Siye heberlerim var! dedi ve dışarıda konuşmak istediğini söyledi.*

Mustafa onun tavır ve hareketlerinden önemli bir haber getirdiğini anlamıştı.

Mustafa:

— *Ve Aleykümselam...Hayır ola inşallah! Noldu ki? İnşallah kötü bir durum yok!*

— *Vallahi pek hayır değil Mustafa! Heberler hem éyyı hem kötü.*

— *Ne yanı! Éyı olan ne? kötü olan ne?*

— *İngilizler!*

— *Nolmuş İngilizlere?*

— *Çekililermiş! Defolup gidiylermiş!*

— *Ohh! Çok şükür! Peké, nasıl olmuş bı iş?*

— *Hemen sevinme! Urfa'yı Fransızlara terk edip éle gidecah-larmış.*

— *Tüh! Allah kehretsın!*

— *Heftiya bırya Fransız birlikleri⁴⁷ gelecahmiş. Ellerinde olan yerleri onnara biraçacaklarmış. Haa! Bi sevindirici heber de şu ki; ne hikmetse bize de biçoç sileh dağıtmışlar.*

..

30 Ekim günü şehir adeta diken üstündeydi. Kadınlar, çocuklar evlerine kapanmış, Gençler ve yaşlılar ise çeşitli meydanlarda toplanmış olacakları tartışıyorlardı. Mustafa Kemal'in Urfalılarına çektiği telgraf konuşuluyordu. Telgrafta, Urfa ve çevresinin 15 Eylül 1919 tarihinde Paris'te yapılan "Suriye İtilafnamesi" olarak bilinen anlaşma gereği Fransızlara devredileceği yazıyordu. Mustafa Kemal Urfa

⁴⁷ Birlikleri

müftüsü Anahtarağası Hasan Efendi'ye (Açanal) ve Urfa eşrafına çektiği bu telgrafla “*Milli örgütlenişinizi genişletin. Her türlü haksızlığı, protesto edin! Ve gerekiyorsa fiilen harekete geçin.*” talimatını veriyordu.

Ancak İngilizler gidinceye kadar, Urfa'da fiili hiçbir harekete kalkışmadılar. Ekim ayının sonunda İngilizler Urfa'yı Fransızlara devrederek şehri terk ettiler.

..

Fransızlar bütün devlet memurlarını toplayarak görevlerine devam etmelerini istedi. Ve kendilerinin Osmanlı Hükümeti ile dost olduklarını, iki milletin de birbiri ile harp etmek amacı gütmediklerini, istemeyerek bir harp meydana geldiğini belirterek, Jandarmaların iyi çalışmasını ve Fransız subaylarla iyi geçinmelerini arzu ettiklerini söylediler.

Fransızlar artık Urfa'daydılar. Fransız kuvvetlerinin ancak yüz kadarı Fransızlardan, geri kalan askerlerin tamamı ise Müslüman olan sömürge askerlerinden oluşmaktaydı.

..

Bu arada Ali Rıza Bey'le, Belediye Reisliğine seçilen Hacıkâmilzâde Hacı Mustafa Efendi önderliğinde oluşturulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, giderek güç kazanmış ve gelişmişti. Bu çok sevindirici bir durumdu.

Günler geçtikçe Fransızların kirli emelleri yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başlamıştı. Memurların atanmasından, belediye bütçesinin düzenlenmesine varıncaya kadar her alanda yönetimi ele geçirmek için şehrin üzerinde baskı kurmaya başladılar.

..

Şehir önemli gelişmelere sahne oluyordu. Şehrin ileri gelenlerinin ve bazı tüccarlarının iş yerleri Gümrük Han'da olduğundan, bunların önemli bir kesiminin de Onikiler'den olması münasebetiyle, olup bitenler ister istemez çeşitli yollarla halkın kulağına geliyordu.

Kasım ayının ilk Cuma'sıydı. Gençler yine namazın ardından buluştular. Dalyan Mustafa'nın da artık her şeyden az çok haberi olmaktaydı.

Mustafa:

— *Size önemli haberlerim var!* diyerek söze başladı. Sonra devam etti.

— *Binbaşı Ali Rıza Beg eşiretleri Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'ne katmak için çalışmış. Harran'daki İmam Bakır Köyü'nde 'Erap eşiretlerini'⁴⁸ toplamış. Hepsine İmam Bakır Hazretleri'nin kabri ve Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ettirmiş.*

Gençleri bir heyecan sarmıştı. Hepsi pür dikkat Mustafa'nın dudağından dökülecek haberlere odaklanmıştı. Bundan böyle haberleri artık Mustafa'dan duymaya başlayacaklardı.

Mustafa:

— *Bu toplantıyı birileri Fransızlara ihbar etmiş.*

Halil Çavuş bunları ilk defa Mustafa'dan dinliyordu. Hayretle;

— *Vay be! Éééé!*

— *Fransız komitan Sajous(Saco) da bunu duyunca Cerablus'taki Yarbay Depoir'e bildirmiş. Yarbay da Urfa'ya gelmiş... Ali Rıza Beg'i karargâha davet etmiş.*

⁴⁸ Arap Aşiretleri

Eyup Onbaşı da merakla dinliyordu.

— *Ééé! Nolmuş peké?*

— *Neler olmuş, ne konuşulmuş bilmiyem; amma Ali Rıza Beg'e tutuklu olduğunu, İstanbul'a gönderileceğini söylemiş.*

Salih:

— *Vayyy! Yanı şimdi Binbaşı tutuflu mu?*

— *Yoh! Binbaşın Ali Rıza Beg taburu devir teslim için izin istemiş. Binbaşımız da bir yolunu bulup Siverek'e firar etmiş. Bunun üzerine Fransızlar çoğ kızmış. Nisbet olsun déye hemen Suruç kaymakamı Mesut Beg'i ve Suruç Jandarma Komutanlığına vekâlet eden Cemiyetten Hüseyin Pertev Efendi'yi tutuflamışlar... İstanbul'a göndermiş-ler.*

Yusuf Onbaşı:

— *Şimdi nolacah? Gördi mi başımıza gelenleri.*

Gençleri bir hüzn sarmıştı. Yaşananlara çok üzölmüşlerdi.

..

Günler birbirini kovalamış Aralık ayına gelinmişti. Haberler kötü idi. Gümrük Han'da Mustafa'yla buluşan üç arkadaş duyduklarını birbirlerine aktarıyorlardı.

Yaşanan olaylardan büyük üzüntü duyan Mustafa,

— *Eşraftan dört kişi Siverekli Ali Efendi'yi ihbar etmişler!*

Halil Çavuş heyecanla:

— *Neyle suçlamışlar ki? İhbar edenler kim? Belli mi?*

— *Belli degil! Demah ki içimizde hainler var. Vallahi çok dikkatli olmah lazım.*

— *Peké ne déye ihbar etmişler?*

Mustafa:

— *Siverekli Ali Efendi, Ali Rıza Beg'le sürekli mektuplaşiy dèye. Fransızlar da Siverekli Ali Efendi'yi tutuħlamışlar. Ayırıyeten de 200 Türk altını para cezasına çarptırmışlar.*

Yusuf Onbaşı:

— *İşte bu kötü!..Nolacah şındı?*

Mustafa:

— *Durum o keder da kötü değil! Soyra nolmuş bilimısız? Badıllı Aşiret reisi Sait Beg bını duymış, Bi mektup yazdırmış. Mektupta Ali Beg'i tahliye etmezseyiz bütün eşiretlerle Urfa'ya hücum edecağını bildirmış. Fransızlardan olumlu bir cevap alamayınca, ikinci bir mektup daha göndermiş. İşte bu mektuptan sonra Fransız komutan Sajous Ali Efendi'yi serbes bıraħmış. Şındılıħ heberler béle işte.*

..

Aralık (1919) ayının son günleriydi. Bu sıralarda Mardin'deki 5. Tümen Komutanı Yarbay Kenan Bey tarafından özel bir görevle Urfa'ya gönderilen Seyit Mehmet adındaki görevli hazırladığı raporda Urfa'da iki cemiyet ve iki fikrin bulunduğunu; Mutasarrıf Şükrü Nasih Bey ve arkadaşlarının bir silahlı harekât yapılmayarak siyasi çalışmada bulunmak istediğini, diğerlerinin de bir kıyam⁴⁹ yapmak fikrinde olduklarını belirtmişti. Bu ikinci görüşte olanlar Binbaşı Ali Rıza Bey'in görüşlerini paylaşanlardı. Seyit Mehmet ayrıca bu raporda Fransızların tutuklamaları üzerine firar eden Binbaşı Ali Rıza Bey'in memleketin başına bir felaket getirecek işlere kalkışacağını Yarbay Kenan Bey'e bildirmişti. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa

⁴⁹ Ayaklanma, başkaldırma, isyan

görevden alınan Ali Rıza Bey'in yerine, Urfa savunmasını örgütlemek için Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde "Namık" takma adıyla bilinen Kuvayı Milliyeci olan Yüzbaşı Ali Saip Bey'i atadı.

Ali Saip Bey aralık ayı sonunda Urfa'ya geldi. Şehrin ileri gelenleri ve aşiret reisleri ile toplantılar yaptı. Ayaklanma düşüncesini paylaştı. Tasvip görünce de 15 Ocak'ta bir ayaklanma planı hazırladı. Bu plana göre 15 Ocak günü saat 8'de aşiret reisleri Urfa, Telebyat ve Arappınarı'ndaki Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanlıkları'na birer ulti-matom verecekler ve Fransızların Urfa'yı boşaltmaları için 24 saat mühlet tanıyacaktı. Fransızlar ulti-matomu reddettikleri takdirde Aneze Aşireti reisi Haçim Bey tren hattının Siftek ile Fırat arasını tahrip ederek telgraf hatlarını kesecekti.

Suruç aşiretleri ise Suruç ve Arappınarı'ndaki Fransız kuvvetlerini püskürtecek, Dögerli, Badıllı aşiretleri merkez sancağına bağlı aşiretlerle, Kuvayı Milliye ve Jandarma kuvvetleri de Urfa'daki Fransız kuvvetlerini çıkaracak ve Urfa ile diğer yerler arasındaki telgraf hatlarını keseceklerdi.

..

Ocak ayının 14'ünde Fransız Albay Normand Urfa'ya uğramış, Ali Saip Bey'i Fransız Komutanlığı'na çay içmeye davet etmişti. Ali Saip Bey o gece hazırladığı harekât planından Fransızların haberdar olduğunu öğrendi. Aynı gece bir grup arkadaşı ile firar etti. Fransızlar bunun üzerine Urfa'da bulunan Mülazım-ı Evvel (Üsteğmen) Adil Hulusi Efendi'yi karargâha çağırıp sıkıştırdılar. Ne amaçla firar ettiğini öğrenmeye çalıştılsa da sağlıklı bir bilgi edinemediler. Durumun ciddiyetini hisseden Fransızlar buldukları binalarda tahkimat yapmaya başladılar.

..

Ocak (1920) ayının 25'iydi. Mustafa ve arkadaşları artık Dalyan Mustafa'nın baba evinde toplanmaya başlamışlardı. Kendilerine burayı karargâh olarak belirlemişlerdi. Artık gündüzleri değil, geceleri gizlice bu evde buluşuyorlardı. Sayıları gün geçtikçe artıyordu. Öyle ki bu toplantılara yaşları 14-15 olan çocuklar da katılıyordu. Onlar da bu mücadelede görev almak için can atıyorlardı. Bu çocukların içinde en ateşlisi ise Nafi isimindeki bir çocuktur. Çok cesur, çok kuvvetli ve çevik olan bu çocuk yaşına göre de iri yapılıydı. O tehlikeli günlerde, gece yarılarında dahi eve tek başına giderdi.

..

Dalyan Mustafa her toplantıda, sözlerine arkadaşlarını motive eden, vatan, bayrak, namus gibi konuların yanında, şehitlik, gazilik gibi kutsal değerleri işleyip hür yaşamının önemini belirten konuşmalarla başlıyordu.

Gençler Fransızlara karşı korkusuz bir ruh ve heyecanla mücadeleye hazır hale gelmişlerdi. Kendilerini milis bölüklerine yazdırarak istiklal için her an verilecek olan göreve hazır olduklarını bildirmişlerdi. Sırayla söz alarak hafta içinde yaşanan olayları ve duydukları haberleri anlatırken Halil Çavuş hiddetli bir şekilde:

— *Sızın herhâlda haberi yiz yoğ!*

O anda herkesin yüzü Halil Çavuş'a dönmüştü. Merak içinde birbirlerine bakarken, Halil Çavuş:

— *Arhâdaşlar!* diye söze başladı ve devam etti.

— *Dün o müessif⁵⁰ olayı duymıssızdır. Kadınlar hamamda iken iki Fransız askerinin hamama girmesinden söz édiyem!*

24 Ocak Cumartesi yani bir gün önce iki serseri ve sarhoş Fransız askerinin hamama girmeleri, çarşıda, pazarda, evlerde konuşulmaktaydı.

Bu menfur olayı odada bulunan bütün gençler de duymuştu. Ancak bu olayı bir de Halil Çavuş'un ağzından dinlemek çok önemliydi. Halil Çavuş devam etti:

— *Olay çok vahimdir. Ben dün gece sebbehe keder yatamadım. Gerçi Mutasarrıf Ali Rıza Beg olayı protesto etmiş; amma bu yeterli mi? Benim kanıma tohandı!⁵¹ Biliyem ki sizler de aynı his ve düşüncedesizdir.*

Dalyan Mustafa:

— *Evet arhadaşlar! Dün, ahşam ezanına üç seet kala iki serhoş Fransız askerinin, kadınlarımızın yıkandığı Vezir Hamamı'na girmağı kabul edilebilir bir şe degıldır. Yeter artıh! Binnara gerekli cevabı vermağ zamanı geldi, geçiy bile.*

Halil Çavuş:

— *Böğın, Ataş Ali'nin kızı Fattaney, Belediye Reisi Hacı Mustafa'nın makamına çılmış, Hacı Mustafa'nın başından fesini almış, gendi başına geçirmiş, gendi başörtüsünü de reisin üzerine fırlatmış! Soyra da ne demiş bilimısız? "Siz nasıl erkeksız? Fransız namısımıza el uzadiy, siz hela otiriyısız! Al başörtümü sen tağ, fesini de ben tağım! Düşmana gerekli dersi ben verim!" demiş. Fatma*

⁵⁰ Üzücü

⁵¹ Dokundu

Aney'i sakinleştiren Hacı Mustafa, "Merak etme bacım, bu alçahlara yahında hak ettiğları dersi vereceğğ! Hazırlıklarımız tamam" demiş.

Yusuf Onbaşı:

—Vallahi helal olsun Fatma anamıza! Éyyı etmiş, éyyı söylemiş! Helal olsun!

Halil Çavuş:

— Arhadaşlar! Bölüklerimizle her an irtibat halında olmağımız lazım. Aşiretler harekete geçmişler bile. Zafer yahındır. Ali Saip Beg'in beyannamesini alan Suruç eşiretleri işe başlamışlar. Aneze 'Aşiret Reisi Hacım Beg'le, Berazi 'Aşiret Reisi Mustafa Beg, tren hattının beezi⁵² bölümlerini tehrib etmişler. Fransızlara 24 saat içinde çekilmahları için de ultiatom vermişler.

Dalyan Mustafa:

— Ben de dün aħşam bını duydım. Milli 'Aşireti Reisi Mahmut Beg, Kolordu komutanına gönderdiği haberde Fransızların bölgede bulunan Ermenileri silehlendirdiğlarını ve binnarı gendi askerlerinin arasına soħarak, zuvah katliamları yapacağlarına dair heberler aldığıı iletmiş. Bize sehpe⁵³ çihın demiş. Binnar béle devam ederse kıyamın yalavız Urfa'da degil her terefte yapılacağıı bildirmiş.

Dalyan Mustafa:

— Arhadaşlar! Kalaboyını mehlesından 75 genç Yedeksubay Akif Sözeri'nin kardaşı Suphi Sözeri'nin, Hekimdede Mahallesi'nden 95 gişi de Murad'ın oğlı Hacı Osman kumandasına, diger mahalle

⁵² Bazı bölümlerini

⁵³ Sahip

gençleri de Yedek Subay Ahmet Mesçi ile Yedek Subay Cevdet Emiroğlu'nun emrindeki bölüklere yazılmışlar. Allah razı olsun sizlerden ve herkesten. Her zaman hazırlıklı olun. Size dağıdılan silâhlere seheb olun. Öğımızdeki ay fitilin ateşlenmesi kaçınılmaz. Hazırlıklar hemen hemen tamam!

O gece hepsi Türk vatanının hayrı için, hak yoluna seve seve can vermek için, hürriyet için Kur'an-ı Kerim üzerine yemin edip dağıldılar.

..

Dalyan Mustafa, Yedeksubay Mehmet Akif Sözeri'nin bölüğündeydi. Halil Çavuş ve Yusuf Onbaşı ise yine Yedeksubay olan Ahmet Mesçi'nin bölüğüne yazılmışlardı. Arkadaşlarından geriye kalanlar ise mahalle Çete bölükleri ile Siverek'ten gelen Siverek halkının oluşturduğu ve Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'nin de tam desteğini alan Ali Saip Bey'in komutasındaki grupta yer almışlardı.

..

7 Şubat günü Karaköprü Köyü'nde toplanan Badıllı Sait Bey ile İzollu Bozan Bey'in de içinde bulunduğu Kuvay-ı Milliye Kuvvetleri Fransızlara şehri 24 saat içinde boşaltmaları için gönderdikleri ultiमतom kabul edilmeyince Urfa Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin yöneticilerince karşılanmışlar, Cemiyet Milisleriyle birlikte şehre yayılarak Fransızları yerleştikleri binalarda kuşatmışlardı.

..

Suruç ve Akçakale aşiretlerinin de katılmasıyla düşman kuvvetinin çok üzerinde bir kuvvet oluşmasına rağmen, savaşın düzenli birlik disiplininden uzak olmaları ve savaşçıların iyi yönetilememesi yüzünden bu kuşatma hem uzamış, hem de çok kayıp veril-

mişti.

Bu halkı endişeye ve umutsuzluğa sevk etmişti. İkinci bir harekâta da başarısız olmak kurtuluşun sonu demekti. Bu sebeple yeni stratejiler oluşturulmaya başlanmıştı.

..

Tarih 14 Şubat'ı gösterirken yıllardır görülmeyen bir kar yağışı başlamıştı. Kar kalınlığı yer yer 30-40 cm bulmuştu. Urfa'nın direkli, toprak damları üzerinde karların birikmesi tehlike arz etmekteydi.

Mustafa karın yağmaya başladığı gecenin sabahında kar küremek için dama çıkmış o sırada Ulu Camii minaresine konuşlanmış Fransızların yaylım ateşine tutulmuş kendini zor aşağıya atmıştı. İkinci denemesinde de aynı durumla karşılaşmış vaz geçmişti. Fransızlar buna bile izin vermiyordu. Damların üzerlerine çökmesini istiyorlardı. Oysa damdaki karların mutlaka atılması gerekiyordu. Aksi halde yağın karların damlarda ağırlık oluşturması ile çökmeler kaçınılmaz olacaktı. Mustafa o gün beklemiş gece karanlıkta bu işi yapmaya karar vermişti. Gün boyu yağın kar Mustafa'yı ve Urfa halkını evlerine hapsetmişti. Herkes kar küreme işini geceye bırakmak zorunda kalmıştı.

Yatsı ezanından sonra, Mustafa kar küreğini alıp tekrar dama çıktı. Etrafta insanı ürküten bir sessizlik vardı. Her taraf bembeyazdı. Aceleyle karları avluya, ya da sokağa küremesi gerekti. Hemen işe koyuldu. Henüz bir iki kürek atmıştı ki, art arda gelen kurşunlardan şans eseri kurtulmuş, gecenin sessizliğini bozan kurşunlar vızıldayarak karlara saplanmıştı. Durum vahimdi. Küreği damda bırakan Mustafa kendini aşağıya zor attı, Telaşla odaya daldı. Eşi, kardeşleri, dedesi çok korkmuşlardı. Mustafa'nın yaralandığını sanmışlardı.

Dede:

— *Noldı Mustafa? Gene mı ataş ettiler? İşallah bi Şeyi yoĥ yavrım?*

Mustafa:

— *Yoĥ dede! Bi Őeyim yoĥ. Éle görınıy ki bı zalım Fransızlar izin vermiyecañ! Damlar başımıza çökecañ! Ne yapacağıñ bılmiyem!*

Dedeyi bir düşünce dir almıştı. Eli ile sakalını sıvazlarken birden aklına bir Şeyler gelmişti sanki! Torunu Emine'ye dönerek:

— *Kızım Emine! Bir beyaz çarşaf getir abeye ver baĥım!*

Evdekiler Őařırmıřtı!.. Acaba dede beyaz çarşafı neden istiyordu... Emine sormak zorunda kalmıştı,

— *Dedé beyaz çarşafı nédecaĥsan ki?*

— *Kızım sen hele bi getir, ne édecağı mı size sölerem.*

— *Éyyı de dedé! Beyaz çarşaf yoĥ ki!*

— *Yoĥ mı? Allah Allah! Tamam o zaman. Bi yorganın mitilini⁵⁴ sökın baĥım.*

Mustafa da merak içindeydi:

— *Dedé ne yapacaĥsan beyaz çarşafı?*

— *Oğlım üstiye sarıp sarmalıyacaĥ, dama éle çıĥacaĥsan! Béle oldı mı Fransızlar beyaz karların üzerinde seni ferĥ edemezler. Şındı aynadiy mı?*

Fikir harikaydı. Beyaz mitil çarşaf hazırlandı. Mustafa dedesinin dediğı gibi kendini kamufle edip dama çıktı. Plan işe yaramıştı. Damdaki bütün karlar avluya atılmış, az da olsa tehlike geçmişti.

⁵⁴ Yorganı kaplayan beyaz Amerikan bezi

Mustafa kar yağışı nedeni ile iki gündür işe de gidemiyordu. Yoğun bir şekilde yağın sokakları ve caddeleri kaplaması, havanın da aşırı soğuk olması nedeni ile kimseler işe gidemez olmuştu.

..

18 Şubat sabah ezanında Dalyan Mustafa'nın kapısı çalınıyordu. Ev halkı derin uykundaydı. Mustafa Bismillah deyip yatağından fırladı! Ürkmüştü! Oda karanlıktı. İdare lambasını zor buldu. Onu yakmaya çalışırken ayağı mindere takıldı. Hafifçe tökezledi.

Odadaki bu hareketlilik dedeyi de uyandırmıştı.

Dede:

— *Hayırdır inşallah Mustafa! Kapı çalınıy. Kim ola ki?*

Mustafa:

— *Duydım dedé duydım! Ben şındı çıhar baharam.*

— *Dıkket et oğlum! Ses al, éle aç!*

Mustafa kulaklarını kapıya dikti! Hafif bir sesle, “*Kim o?*” diye seslendi. Dışarıdan, “*Benem ben Mustafa! Halil Çavuş!*” Mustafa bu sesi tanımişti. Kapıyı açtı. Halil Çavuş'u görünce:

— *Hayırdır inşallah Halil Çavuş?*

— *Hayır diye bir şey kaldı mı Mustafa! Gidiyih!*

— *Neriye?*

— *Bölüklerimize...Silehiy al, evdekilernen helalleş! Hadé seni köşede bekliye!*

Dede idare lambasını elinde tutmuş Mustafa'yı bekliyordu. Oda hafif aydınlıktı. Ev halkı da uyanmıştı. Herkesin yüzünü bir ürperti bir korku kaplamıştı. Dede, çocukları sakinleştirmeye çalışıyordu.

Mustafa odaya girince durumu anlattı. Duvarda asılı duran mavzerini aldı. Eğilip uykuda olan kızı Hacer'i öpüp kokladı. Herkesten helallik istedi. Dedesinin elini öptü ve:

—*Dedé bız gidiyih! Emir gelmiş... Herkes bölüğüne katılacahmış! Sız héç korhmayın! Benı merak etmeyin! Ben ne savaşlar gördüm... Allah'ın izni ile bu işi bitirecağığ! Sızden tek dileğim dua etmağıyız. Dik durın! Héç korhmayın. Durıma göre arada gelip sızı göre de bıırem.*

..

Fransızlar şehrin hâkim ve stratejik noktalarını tutmuşlardı. Külaflı Tepesi, Askeri Hastane, Amerikan Yetimhanesi, Karalök'ün Bağı, Bediüzzaman Karakolu, Memleket Hastanesi, Kürkçüzade Osman Efendi ve Kürkçüzade Mahmut Nedim Efendi'nin konakları, Keşiş'in Ağılı... Bu yerler hep Fransızların elindeydi.

İşte bugün çok çok önemli bir stratejik nokta olan Külaflı Tepesini ele geçirmek ve halkın motivasyonunu artırmak için büyük bir saldırı planı gerçekleştirilecekti.

..

Mustafa sokağa çıktığında sokağın her iki ucunda arkadaşlarını gördü. 15-20 kişi kadardılar. Birbirlerine sarıldılar. Sonra iki grup halinde ara sokaklardan sessizce geçerek Dergezenli Mahallesi'nde buluştular.

Dergezenli Mahallesi yiğitlerle dolmuştu. Bu iki grup, Suphi Sözeri ile kardeşi Akif Sözeri'nin bölüklerine katılanlardandı. Mahallede Badıllı Aşiret Reisi Sait Bey'in de kuvvetleri hazır bulunmaktaydı. Planlar yapılmış, dualar edilmiş, nihayet saldırı emri verilmişti.

Çeteler, İzollu Aşiret Reisi Bozan Beg ve Badıllı Sait Beg'in emrindeki kuvvetler öyle bir şahlanışla saldırıya geçtiler ki yer gök Allah, Allah nidaları ile inliyordu. Gözünü kırpmadan topların, tüfeklerin, yağmur gibi yağın mitralyöz kurşunlarının üzerine göğüslerini siper ederek ölümüne koşan yiğitler sabaha karşı Külaflı Tepesi'ni ele geçirdi. Şanlı Birlik Fransızlara ilk darbeyi burada indirdi. Bu savaşta 14 makineli tüfek, çok miktarda cephaneye ve 16 Fransız askeri esir alınmıştı.

Bu zafer, bu sevinç şehre çabuk yayılmıştı. Yaşlı dedeler, çocuklar akın akın Haşimiye'de, Topçu Meydanı'nda, Samsat Meydanı'nda toplanmışlardı. Urfa kadınlarının damlardan yükselen zılgıt sesleri, dedelerin damlardan sığıdığı kurşun sesleri birbirine karışmış, bu coşkulu kutlama adeta yaklaşan kurtuluşun müjdesini veriyor gibiydi. Davullar çalıyor halaylar çekiliyordu.

Ermeni esnafı ve halkı büyük bir yıkıntı içerisine girmişlerdi. Dükkânları kapalıydı. Hepsi bu yenilginin ardından hüsrana uğramış, evlerine kapanmışlardı.

..

Mustafa ertesi gün akşam saatine kadar bölüğündeydi. Yatsı ezanından sonra şehirde evi olanlara izin verildi. Yüreği buruktu. Dünkü savaşta bir şehit verilmiş, arkadaşlarından da yaralananlar olmuştu.

Omuzunda iki mavzeri, bölüğün dağıttığı mermiler ve iki el bombası ile evin yolunu tuttu. Dam boyunda oluşan kar tepelerinin oluştuğu sokakları bin bir zorlukla geçerek eve vardı. Üstü başı sıırıslıklamdı. Saldırı süresince yoğun kar yağışı altında mücadele vermişlerdi. Hem giysilerini değiştirmek, hem de bir an evvel dedesine,

eşine bu güzel haberi vermek, Hacer'i de öpüp koklamak istiyordu.

..

Badıllı ve İzollu aşiretleri ise Topçu Meydanı'nda, Dergezenli Mahallesi'nin ara sokaklarında yakılan ateş kümelerinin etrafında ısınmak için konuşlanmışlardı. Bu gruplara gece yarısına doğru karavanalar dağıtıldı. Hepsinin yüzünde az da olsa bir mutluluk göze çarpıyordu.

..

Mustafa ev halkınca sevinç ve mutluluk gözyaşları ile karşılandı. Hepsi odanın orta yerine kurdukları tandırın içinde ısınmaya çalışıyorlardı. Mustafa, gün boyu yaşadıklarını dedesine anlattı. Bir ara dedesi:

— *Kızım Emine! Mustafa acdır. Hele kağı bir şeler getir de yısın.*

Emine:

— *Dedé ben hemen bulgur aşısı yaparam şındı. Ekmek de var!*

Emine ve eşi dışarı çıktılar. Mustafa'nın ne ikinci bir ceketi, gömleği, ne de ikinci bir şalvarı vardı. Ona dedesinin şalvarını ve sıkmasını getirdiler. Zaman kısıtlıydı. Hemen bölüğüne dönmek zorundaydı. Yemeğin ardından tekrar helalleşip geri döndü.

O gece Jandarma Yüzbaşı Ali Saip Bey, Badıllı Aşiret Reisi Sait Bey, İzollu Aşiret Reisi Bozan Bey, Yedek Subaylardan Mehmet Akif Sözeri, M. Cevdet Emiroğlu, Ahmet Mesçi, Belediye Reisi Hacı Mustafa Hacıkamiloğlu ve şehrin ileri gelenleri durum değerlendirmesi yapmak için toplandılar. Önemli kararlar aldılar. Sırada Bediüzzaman Karakolu'nun ele geçirilmesi vardı.

..

Dalyan Mustafa karakol baskınına katılmak istiyordu. Arkadaşları ile görüştü. Onlar da bu kuşatmada yer almak istiyorlardı. Durumu komutanları Yedek subay Akif Sözeri'ye bildirdiler. Akif Sözeri buna izin vermedi. Çünkü her şey önceden planlanmıştı. Tecrübelerinden, cesaretlerinden ve çevreyi iyi bildiklerinden dolayı Karalök'ün Bağ'ına yapılacak baskından önce, geceleri istihbarat toplamak için Dalyan Mustafa'ya ve arkadaşlarına ihtiyaç vardı.

İstihbarat sonucunda Mıhsımor yakınındaki kazuna (gazino) denilen yerde Fransızların cephaneliği bilgisine ulaşılmıştı. Buradaki mühimmatı ele geçirirlerse Fransızlara büyük bir korku ve kayıp verdireceklerdi. Çeteler bu gazinoya baskın hazırlığı yapmaya başladılar.

İşte o gün Urfanın ileri gelenlerinden Hacı Ömer Efendi'nin pehlivan yapılı atletik, cesur mu cesur oğlu Nafi devreye girdi. Henüz 15 yaşındaydı. Ömer Efendi oğlu Nafi'nin de bu savaşta rol almasını istemekteydi. Karlı bir günde oğlunu yanına alan Ömer Efendi soluğu Müdafai Hukuk Cemiyeti başkanı Belediye reisi Hacı Mustafa'nın yanında almış. "İşte bu benim oğlum. Bu topraklar için can vermeye hazır!" Diyerek Çetelere katılmasını istemişti. Hacı Mustafa bıyığı henüz terlemiş olan Nafi'yi süzdükten sonra, "Bu daha çocuk! Savaşmayı bilmez ki!" deyince Hacı Ömer Efendi, " Savaşmasını bilmiyorsa, ölmesini de bilmez mi?" Demesi üzerine Hacı Mustafa ve oradaki çeteler hep bir ağızdan, "Allahüekber" diye tekbir getirerek Nafi'ye silah kuşandırırılar. Nafi artık bir çete üyesidir.

İşte o gün baskın grubuna Nafi Gün de görevlendirildi. Gecenin karanlığında Gazinonun duvarına kadar sokuldular. Cephanelik duvarın arkasındaydı. Etrafı kolaçan edip içeriden de hiçbir ses

gelmediğini anlayınca, Nafi çetelerin omuzuna basarak duvara çıktı ve içeriye gözetlemeye çalıştı. Bu sessizliğin bir pusu olup olmadığını anlamak istiyordu. Bir şey göremeyince duvardan içeriye atlayacağını arkadaşlarına söyledi. Arkadaşları bu işin tehlikeli olduğunu söyledilerse de o buna kulak asmadı. “Ya Allah, Bismillah” diyerek cesaretle duvardan avluya atladı. Bir kibrit çakarak içeriye kolaçan etti. Kimsenin olmadığını görünce cephaneliğin kapısını arkadan açarak arkadaşlarını içeriye aldı. O gece Fransızlar tesadüfen cephaneliği terk edip komşu karargâhlarına gitmişti. Çeteler silah ve mühimmatları alarak karargâhlarına taşıdılar. Nafi Gün’ün⁵⁵ bu kahramanlığı tüm Urfa’ya yayılmıştı. Onun bu cesareti ve başarısı çetelere katılmak isteyen gençleri adeta kamçılıyordu.

..

21-22 Şubat... Kar diz boyu... Fransızlarla Ermenilerin haberleşme noktası olan Bediüzzaman Karakolu’nun ele geçirilmesi için Bucak ve İzollu aşiretlerine görev verildi. İnceden inceye bir saldırı planı yapıldı. Bu karakolda Fransızların yanı sıra Ermeni gönüllüleri de hizmet görüyorlardı.

O gece Uzun Abuzer’in Oğlu Durak Çavuş emrindeki şehir milisleri, köylüler, Bucak ve İzollu aşiretlerinden seçilen güzide kuvvetler Bozan Ağa’nın sevk ve idaresine verilmişti.

Siverekli Ramazan Ağa Oğlu Mehmet Ağa o gece mücahitlere, “*Arkadaşlar bize verilen vazifeyi yerine getirmek bizim namus borcu-*

⁵⁵ Nafi Gün daha sonraları İstanbul’a yerleşmiş, güzel sesli ve iyi bir okuyucu olarak “Nafi Budak” adıyla çok sayıda plak doldurmuş, Dedehayırlar olarak bilinen Hüseyin Peyda ve kardeşi ile İstanbul’da sinema filmi prodüksiyon çalışmaları yapmıştır.

muzdur! Ölmek var dönmek yok! Sizi göreyim!” Diye etkileyici bir konuşma yaptı. Ardından orada bulunan yiğitler, *“Geri dönersek, namus bize ar olsun, kadınlarımız bizden boş olsun!”* diye yemin ettiler.

Artık bütün hazırlıklar tamamı. Mücahitler saldırmak için bir işaret bekliyorlardı. İşte tam o sırada İzollu Bozan Bey’in gür sesi geceyi inletti. *“Allah’a emanet olun! Hakkınızı birbirinize helal edin!”* Diyerek saldırıyı başlattı. Çelik yürekli mücahitler karlara bata çıka karakola saldırdılar.

O gece mutlu sona ulaşılmış ve Bediüzzaman Karakolu ele geçirilmişti. Fransızlar 10’dan fazla ölü vermişlerdi. Diğerleri de firar etmişlerdi. O gece mücahitlerden Bedir Oğlu Osman, Hasan Oğlu Halil, Ömer oğlu Ahmet şehit düştüler.

..

Artık başarılar ardı ardına gelmeye başlamıştı. Bu büyük başarı aşiretler ve Kuvayı Milliye çeteleri arasındaki muazzam bir dayanışmanın sonucuydu.

..

Bu defa da tarih 28 Şubat’ı gösterdiğinde düşman karargâhına 200 metre uzaklıktaki Karalök’ün Bağı’na bir hücum planlanmıştı. Ahmet Mesçi Külafı Tepesi’nin ele geçirilmesi sırasında Dalyan Mustafa ve arkadaşlarının savaş kabiliyetlerini duymuş onları da kendi bölüğüne almıştı. Sabah namazının ardından saldırıya geçilecekti. Ne varki namaz vakti girmiş; ama Yedeksubay Ahmet Mesçi hala ortalarda yoktu. Herkesi bir merak ve endişe sarmıştı. Çetelerden bazıları onun yorgunluktan uykuda kaldığını, bazıları da hasta olduğunu düşünüyordu.

Oysa durum çok faklıydı. Ahmet Mesçi bir gün önce annesine Karalök'ün Bağı'ndaki Fransız Karargahı'na hücum edeceklerini söylemiş, helallik istemişti. Annesi de “Oğlum! Orası müstahkem bir yapıda. Ellerinde makinalı tüfekleri var. Sizin elinizdekiler ise av tüfeği. Onlar yukarıda siz aşağıda. Sizi keklik gibi avlarlar. Acele etmeyin! Bekleyin. Güçlendiğiniz zaman saldırırsınız. Ben izin vermiyorum! Gidersen de hakkımı helal etmem sana!” diyerek sokak kapısını kilitlemiş, anahtarı da saklamıştı. Ahmet Mesçi çok üzölmüş! Bir komutan olarak ne pahasına olursa olsun planlandığı gibi mutlaka bölüğünün başında olması gerektiğine inandığından, sabah ezanı okunmadan sıcak yatağından sessizce kalkarak, damdan sokağına atlayıp, karargâha doğru hızla ilerlerken birden durdu. Yüreğindeki huzursuzluk ve sıkıntı onun yola devam etmesini engellemekteydi. İçinden, “Annemden mutlaka izin almalıydım, helallik dilemeliydim!” dedi ve ani bir kararla geri döndü. Tabi bu bir zaman kaybıydı; ama olsun! O anasının duasını almadan kalkışacağı bir harakatta başarılı olamayacağını anlamıştı o an!

Sokak kapısını birkaç defa kuvvetlice çalmaya başladı. Annesi kapıyı açtı. Karşısında oğlunu görünce ağlayarak boynuna sarıldı. Ahmet Mesçi anasının elini öptü, izin, helallik ve duasını aldı. Artık gönlü rahattı. Hızla karargaha gelerek bölüğünün başına geçti. Oradaki arkadaşlarına durumu anlatınca hepsi duygulandı. Bazı çeteler gözyaşlarını tutamayarak ağladılar.

Her taraf diz boyu karla kaplıydı. Yedek Subay Ahmet Mesçi'nin komutasındaki mücahitler Dalyan Mustafa'nın dedesinin o parlak fikrini uygulayarak karda görünmemek için beyazlara büründüler. Karalök'ün Bağı'na doğru harekât başlatıldı.

Kahramanlarımız Fransızların yoğun makineli tüfek ateşine maruz kaldılar. Mücahitler ölümüne bu ateşe doğru cesaret yarışı yaparcasına ilerliyorlardı. Dalyan Mustafa ve dört arkadaşı en ön saftaydılar. Büyük bir cesaret örneği sergiliyorlardı. Fakat o sıralarda hiç beklenmedik bir şey oldu. Muharebe dışı kalması kararlaştırılan Ermeni Yetimhanesi'nden açılan yan ateşi ile Halil Çavuş, Yusuf Onbaşı, Kemancızade Fuat Efendi, Ahmet Mesçi yaralandılar. Mücahit Mamıki, Rastgeldizade Hacı Ahmet Efendi ve daha birçok mücahit şehit oldular.

“Hacı Ahmet Rastgeldi bu hücumu giderken ailesi ile helalleşmiş. Ailesine; “Şehit olarak cenazem getirilirse sakın ağlamayın. Vatan için şehit olmak sevinilmesi gereken bir mertebedir. Sokağın başına çıkarak bir düğünde olduğu gibi cenazemi sevinç zılgıtları çalarak karşılayın.” Vasiyetinde bulunmuş. Cenazesi Urfa'ya getirilmiş, ailesi sokağın başına çıkarak cenazeyi zılgıtlarla karşılamış böylece vasiyeti yerine getirilmiştir.”

Bütün bu olumsuzluklara rağmen azimle, cesaretle düşmana saldıran Ahmet Mesçi'nin bölüğü o günün gecesi Fransızları bu ileri karakoldan çekilmeye mecbur bırakmışlardı. O gün Fransızların 47 makineli tüfeğine karşılık olarak mücahitlerin elinde senet karşılığı aldıkları Rus yapımı tüfekleri ve az sayıda cephaneleri vardı. Ne var ki mücahitlerin elinde bulunan iki makineli tüfek Fransızlara korku salmaya yetmişti.

..

Mustafa ertesi gün yaralanan arkadaşı Halil Çavuş'un şehit olduğunu duyunca hem üzülmüş, hem de buruk bir sevinç yaşamıştı.

Çünkü dün Halil Çavuş ile birlikte şehit olmak için cansiperane savaşmıştı; ama kendisi bu emeline ulaşamamıştı. Mustafa Irak'ta da “Allah’ım senin huzuruna şehit olarak gelmek istiyorum! Bu duamı kabul et!” diye her zaman dua ederdi.

..

Karalök’ün Bağ’na yapılan harekâta kahramanlarımız Fransızların yoğun ağır makineli tüfek ateşine maruz kalmışlardı. Mücahitler ölümüne bu ateşe doğru cesaretle savaş vermişlerdi ama çok da kayıp vermişlerdi.

İşte o gün ve gecesi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, çetelerimize kan kusturan o ağır makineli tüfeğin ele geçirilmesini kararlaştırdı. Bu işi yapacak gözüpek, cesur bir çete aranmaya başlandı.

Seferberlik döneminde Bingöl Solhan’dan göçüp Urfa’ya yerleşen, uzun boylu olduğu için Kürtçe uzun anlamına gelen “Drej” lakabıyla tanınan Muhacir Arif (Çelik)⁵⁶ ileri atılarak; “*Biye güvenilir, cesur iki adam verin, ben bu işi yaparam*” deyince kendisine verilen iki arkadaşıyla plan yaparak harekete geçti. Uzunca bir kendiri defalarca beline doladıktan sonra arkadaşlarıyla gizlice makineli tüfeğin bulunduğu Fransız karargâhına girdiler. Muhacir Arif karargâhın cephaneliğinin çevresine çekilmiş tel örgülerinin altında birikmiş karları eliyle temizleyerek geçilebilecek seviyeye indirince tel örgünün altından arkadaşlarıyla birlikte zifiri karanlıkta cephaneliğe girmeyi başardılar. Gözleri karanlığa alışınca raflarda tabancalar, mermiler, tüfekler, el bombalarının dizili olduğunu gördüler. Muhacir Arif, ağır makineli tüfeği sırtlayarak beraberinde

⁵⁶ Ankara Devlet THM Korusu saz sanatçısı ve bestekâr Arif ÇELİK’in dedesi. (Allah rahmet eylesin, mekanı cennet olsun)

getirdiği kendirle sıkıca vücutuna bağlattı. Arkadaşlarıyla birlikte alabilecekleri kadar cephaneyi de aldıkları sırada birinin elinin çarpmasıyla yere düşen bir el bombası patladı. Bombadan fırlayan şarapnel parçaları Arif'in beline ve çenesine isabet etti. Arif'in çenesi parçalanmıştı. Arkadaşları panikle koşarak kendilerini dışarıya attılar. Arif de yaralı olarak yarı bilinç kaybıyla sırtına bağlattığı ağır makineli tüfekle sendeleyerek dışarı çıktı. Fakat tel örgüye yakın bir yerde kan kaybından düşererek bayıldı. Bu sırada Fransız askerleri ne olup bittiğini anlamadan sağa sola ateş etmeye başladılar. Canlarını kurtaran iki arkadaşı karanlıkta dışarıda bekleyen milis arkadaşlarıyla buluşmayı başardılar. Komutan "Arif nerde?" diye sorunca onlar da "Karların üzerinde uzanıp kaldı, öldü galiba" dediler. Bunun üzerine o iki kişi takviye alarak Arif'i getirmek üzere geri döndüler. Arif baygın halde, karşılıklı ateş altında karların üzerinde sürüklenip çekilerek tedavisi yapılmak üzere hastaneye taşındı. O gün Drej Arif büyük bir kahramanlık destanı yazmıştı. Bu durum halkın cesaretini ve azmini arttırmıştı.

..

Mart ayında bazı günler sakin geçse de ara ara şiddetli çatışmalar yaşanıyordu. Ne var ki bu çatışmalarda Urfalılar ciddi kayıplar veriyordu. 4 Mart'ta Siverek'ten getirilen takviye iki top ile birlikte, aşiret kuvvetleri ve çeteler Fransızların elinde bulunan Kürkçüzade Osman Efendi ve Kürkçüzade Mahmut Nedim Efendi ve Şişko'nun Evi'ne hücum ettiler. Bu büyük bir taarruzdu. Birkaç defa Fransız mevzilerine girildiği halde kuvvetlerimiz her defasında geri püskürtülüyordu. Çok kanlı geçen bu taarruzda Urfalılar 82 şehit verdiler. Aşiretlerden de onlarca kişinin şehit olduğu haberi moralleri

bozmuştu. Hastane koridorları yaralılarından geçilmiyordu.

..

Bir taraftan verilen kayıplar bir taraftan da Fransızlara yardım geleceği haberleri halkın moralini iyice bozmaktaydı. Urfalılar 19 Mart'ta Karaköprü'den Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na çektiği telgrafla düzenli kuvvetlerin gönderilmesini istiyorlardı. Mustafa Kemal bunun üzerine 13. Kolordu Komutanlığı'na bir miktar düzenli kuvvetin Urfa'ya gönderilmesini istedi. Fakat 13. Kolordu komutanı böyle bir kuvvetin gönderilmesinin Fransa'ya savaş açmak anlamına geleceğini gerekçe göstererek bu görevi yerine getirmedi.

..

30 Mart'ta Urfalılar sevindirici bir haber almışlardı. Yakalanan iki Fransız askerinin üzerinde çıkan bir pusulada, Fransızların erzak bakımından son derece sıkıntıda oldukları öğrenilmişti. Ertesi gün erzak elde etmek için şehre karşı hücum düzenleyen Fransızlar, çetelerin ateşi ile karşılaşınca geri çekildiler.

Bunu fırsat bilen Topçuhanı'ndaki Badıllı aşiret kuvvetleri Yedek Subay Murat'ın oğlu Hacı Osman kumandasında Şişko'nun Bağ'ındaki Fransız askerlerine baskın düzenlediler; fakat şiddetli ateşle karşılaşınca geri çekildiler. O gün orada içlerinde Dalyan Mustafa'nın arkadaşı Yusuf Onbaşı ve Salih'in de bulunduğu 7 şehit verildi.

..

Üçüncü Bölüm

Nisan ayı başlarında Fransızların bekledikleri yardım gelmemişti. Erzakları da tükenmişti. Karargâhlarına giden su şebekeleri de kesilmiş, perişan bir duruma düşmüşlerdi. Artık Urfa'yı terk etmeyi düşünür olmuşlardı; ama daha başka bahaneler de bulmaları gerekiyordu.

Ermeniler açlık ve sefaletle düştüklerini bir başvuru ile Fransızlara bildirecekler, Fransızlar da onların hatırı için Urfa'yı boşaltacaklardı. Fakat Urfa'daki Ermeni Cemaati Fransızların bu formülüne itiraz ettiler. Eğer böyle olursa Urfalıların kendileri için, “*Fransızlar Ermenilerin varlığı için geldiler ve yine onların hatırı için Urfa'yı terk ediyorlar.*” Diye düşünmelerine sebep olacaktı.

Ermenilerin bu öneriyi reddetmeleri üzerine Fransızlar İsviçreli Dr. Vischer'i aracı olarak seçtiler. Dr. Vischer Ermenilerin açlıktan kıvrandıklarını bu sebeple Urfa'dan çekileceklerini, bunu için de bazı şartlarının olduğunu mutasarrıflığa bildirdi.

Bu başvuru Mutasarrıf Ali Rıza Bey, Ali Saip Bey ve Oniki-ler'ce olumlu karşılandı. 9 Nisan günü Ali Rıza Bey, Ali Saip Bey ve Belediye Reisi Hacı Mustafa, Fransız komutanı Hauger, Yüzbaşı Sajous ve Dr. Agop Beşliyan Millet Köprüsü'nde⁵⁷ buluştular.

Fransızlar tam 10 şart ileri sürdüler. En başta Ermenilerin hayatlarının ve mallarının korunması, Urfa'da ölen Fransız askerlerinin mezarlarına saygı gösterilmesi, ağırlıklarının taşınması için 60 deve ve

⁵⁷ Karakoyun Deresi üzerindeki Samsat Köprüsü ile Hızmalı köprü arasında hastaneye direk çıkan köprü

25 yük arabasının verilmesi, esir edilen Fransız askerlerinin geri verilmesi, Urfa'nın ileri gelen şahsiyetlerinden 10 kişinin de kendilerine Cerablus'a kadar eşlik etmesi gibi maddelerin onanmasını istediler. Bu maddelerden biri dışında anlaşma sağlandı. O madde 10 sivil yerine Teğmen İzzet Efendi komutasında 10 jandarma eri refakatçi olarak kabul edilecekti.

Şehirde adeta bayram havası esmekteydi. Aşiretler, çeteler Topçu Meydanı'nda, Samsat Kapı önlerinde toplanmış Fransızların gidişini kutluyordu.

Dalyan Mustafa ve bütün çete üyeleri ise Akarbaşı mevkiinde sevinç gösterileri yapmaktaydılar. O gece herkes ayaktaydı. Kadın erkek çoluk çocuk sabaha kadar uyumadılar. 10 Nisan günü sabahı Fransızların şehri terk etmeleri bekleniyordu. Ancak çeşitli nedenlerle bu tahliye o gün gerçekleşmedi. Fransızlar 10 Nisan'ı 11 Nisan'a bağlayan gece yarısı, Hastane ve Hızmalı Köprü üzerinden olmak üzere iki koldan Suruç istikametine doğru yola çıktılar.

..

Sabah saatleriydi. Umulmadık hareketlenmeler oluyordu. Ezanla birlikte şehre yayılan silah ve top sesleri herkesi şaşırtmıştı. Teğmen Halil Münir Efendi'den, Ali Saip Bey'e gelen raporda, Ermenilerin yolda rastladıkları aşiretlere ve köylülere ateş ettikleri, ayrıca Fransız komutanının askerlerine savaş düzeni aldığını ve kendilerine karşı ateş ettikleri belirtiliyordu.

Bunun üzerine atlı çeteler ve aşiretler birer ok gib fırlayıp akın akın Akabe'ye doğru askerlerimizin imdadına koştular.

Dalyan Mustafa da bu kahramanlar arasındaydı. Akabede şiddetli çatışmalar yaşanıyordu. Mustafa ve çete arkadaşları öyle bir

çatışmanın içine girmişlerdi ki kurtulmaları, siperden sağ çıkmaları ancak bir mucizeye bağlıydı. On kişiydiler. Kendi başlarına hareket ediyorlardı. Çapraz ateşe yakalanmışlardı, Gerçi bu durum diğer çeteler ve aşiret kuvvetlerini korumaya yönelik bir hareket gibi görünse de kendilerini büyük bir tehlikeye atmışlardı. Mustafa'nın üzerinde biri elinde diğeri omuzunda iki mavzeri bulunuyordu. Ayrıca zimmetinde bulunan ve sabahleyin yanına aldığı dört adet de el bombası ile düşmana karşı savaş veriyordu. Bir ara arkadaşlarından koparak önlerindeki dereyi de geçerek kayalıklara doğru tırmanmayı düşündü. Fakat kayalıkların arkasında siper alan askerlerin ateşi ile karşı karşıya kaldı.

Karşısında tam 12 Fransız askeri vardı. Mustafa bunlarla baş edemeyeceğini; ancak biraz daha sokulursa el bombaları ile bunları saf dışı edebileceğini düşündü ve dediğini de yaptı. Birincisini fırlattığında kayaların arkasından gelen canhıraş seslerle hedefi tutturduğunu anladı; ama hala 5-6 Fransız Mustafa'nın üzerine kurşun yağdırıyordu. İkinci el bombasını elinde tutuyordu. Mavzerini yere bıraktı. Kayanın üzerine çıkıp “*Ya Allah*” deyip ikinci bombayı fırlattı. İşte tam o anda da 5-6 kurşun bedenine saplandı. Ağır yaralanmıştı. Yere yuvarlandı. Kayaların arkasında ki Fransızlardan da ses gelmiyordu. Mustafa başarmıştı; ama ağır yaralanmıştı.

Arkadaşları bu kahramanlığa şahit olmuşlardı. Hemen ileriye atıldılar. Onu koruma çemberine aldılar. Vücudunun birkaç yerine mermi saplanmıştı. Mustafa'nın yaraları sarılacak gibi değildi. Her tarafı kan ve barut kokuyordu.

Mustafa'nın arkadaşları bu dereden nasıl çıkacaklarını düşünürken tepelerde savaş bütün şiddeti ile devam etmekteydi. Her

taraf insan kaynıyor, göğüs göğüse çarpışmaların yaşandığı Şebeke Dağları adeta mahşer yerine dönmüştü.

Mustafa'nın vurulmasının üzerinden tam bir saat geçmişti. Sesler de yavaş yavaş kesilmeye başlamıştı. Arkadaşları Mustafa'yı buldukları bir sedyeye koydular. Al bayrağı üzerine yaydılar. Sarp kayalıkları bin bir zorlukla aşarak Beşmağara önlerine kadar geldiler. O esnada Akabe'den çeteler de bölük bölük şehre inmeye başlamışlardı.

Arkadaşları Dalyan Mustafa'yı buldukları bir at arabasına uzattılar. Ağır ağır şebekeden inmeye başladılar. Onu hastaneye yetiştirmek istiyorlardı. Bir yandan da Mustafa'yı sarsmamaya dikkat ediyorlardı.

Samsat Köprüsü'ne vardıklarında Mustafa hala kendindeydi; ama dayanılmaz acılar içinde kıvranıyordu, Fransız komutan Sajous ve subaylarının öldürüldüğü, 100 Fransız askerinin de esir alındığı haberini duyunca yüzünde bir gülümseme hâsil olmuştu. O esnada şehadet getirmeye başladı. Ağzını dolduran ve çenesine süzülen kan, nefes almasını zorlaştırıyordu. Gücünün yettiği bir sesle arkadaşlarına,

— *Bediüzzaman Mezarlığı'na⁵⁸ geldih mi?* Diye sordu.

Arkadaşları hüznü bir sesle,

— *He Mustafa geldih, geldih!* diye cevap verince;

— *Tamam! Siz beni burada bırakın! Hestehaniya götürmeyin! Şehitlerin yağanmadığını biliyem! Sizden tek bi istegim var. Biye hanımından, kızım Hacer'i getirin. Onları son bir defe⁵⁹ görmağ istiyem.*

⁵⁸ Akabe yolu üzerinde Samsat kapı mevkiindeki mezarlık.

⁵⁹ Defa- kere

Akabe'den inen atlılar, şehit ve yaralıları taşıyan arabalar da Samsat Meydanı'na varmıştı. Bütün şehir halkı da oradaydı. Yaralılar hastanelere taşınıyor, şehitler musalla taşının bulunduğu alana bırakılıyordu. Meydanı dolduran binlerce insan sevinçten ağlıyor, kadınlar meydanı çevreleyen hanların damlarında zılgıtlar çalıyordu. Kimileri de yakınlarını görmek için sağa sola koşuşturuyordu.

Bunların arasında Dalyan Mustafa'nın eşi, kızı ve kız kardeşleri de vardı. Deliler gibi sağa sola bakınıp duruyorlardı. Emine bir ara komşu oğlunu görür gibi oldu. Üstü başı kan içindeydi çok korktu. Yaralı olmadığını görünce sevindi. Ona doğru koştu. Hemen önünü kesti. Genç yiğit Emine'yi tanımıştı. Durdu. Kendisini tutamayarak ağlamaya başladı. Acılı gözlerle birbirlerine bakıyorlardı. Emine haykırarak:

— *Osman kardaş! Abém nerde? Yoğsam Ona bi şé mı oldı? Mıstafa abém nerde?*

Osman konuşacak durumda değildi. Kanlı elleri ile gözünün yaşlarını silmeye çalışıyordu. Emine Osman'ı bu halde görünce daha da endişelendi. Abisinin başına bir şeylerin geldiğini anlamıştı sanki. Tekrar sordu:

— *Osman! Kurbanıy olım! Abéme ne oldu. Nerde o?*

Osman zor da olsa kendini topladı ve,

— *Ben de daha sizin eviye gelecahtım. Gelin! Arhamdan gelin! ağayiz Dalyan Mıstafa Samsat Köprısı'nın girişinde.*

Ana kız, iki bacı Osman'ın peşine düştüler. Gazilerin, erlerin arasından zorla geçtiler. Osman'ı gözden kaybetmemeleri gerekiyordu. Kalabalığı yararak ilerleyen Osman sonunda bir at arabasının yanında durdu.

Mustafa'nın eşi, kızı ve kız kardeşleri birkaç adım ileride, ölünceye kadar unutamayacakları acı bir tablo ile karşı karşıyaydılar! Gördükleri manzara korkunçtu. Dalyan gibi delikanlı Dalyan Mustafa al kanlar içinde at arabasına uzanmıştı. Yürekleri tutuştu. Kavruldular sanki o an! Hıçkırıkları, feryat figanları yeri göğü inletiyordu.

Mustafa'nın eşi ve kızı kendilerini kaybetmişlerdi. Arabada yatan Mustafa'ydı... Altı yıldır beklediği, sonunda Irak cephesinde şehit olduğuna inandığı eşi Mustafa bu defa gerçekten şehit olmak üzere idi.

Mustafa gülümsüyordu. Son arzusu yerine gelmişti. Eşi, kızı ve kız kardeşleri yanındaydı. Mutluydu; fakat yerinden kımıldayacak mecali yoktu. Kanlı ellerini eşine doğru uzattı! Son bir defa tutmak istiyordu eşinin elini. Sonra kızını istedi. Hacer ağlamaktan konuşmıyordu. Annesi onu kucaklayıp at arabasının üzerine çıkardı. Mustafa sağ eli ile Hacer'in başını okşamaya başladı. Elindeki kan Hacer'in saçlarına bulaşmıştı. Onu öpmek için hamle yaptı; ama o an ağzının kanla dolu olduğunu hissetti, vaz geçti. Bu sefer Hacer'in elini dudaklarına yaklaştırdı ve öptü.

Herkes ağlıyordu. Hacer olan biteni anlamaya çalışıyor, yaşananlara bir anlam veremiyordu. Altı yıl süren bir ayrılıktan sonra son bir yıl babasıyla birlikte olabilmişti. O an, Hacer de babasının dönülmez bir yolculuğa çıkacağını anlamıştı sanki. Korkudan mı bilinmez, bahtı kara Hacer hüngür hüngür ağlıyordu...

Ortalık mahşer yeri gibiydi. Dalyan Mustafa son nefesini vermek üzereydi. Başı sağ tarafa düştü. Eşi ve kızı arabanın öbür tarafına geçtiler. Tekrar göz göze geldiler. Eşinin ağlamaktan gözleri şişmişti. Mustafa'nın elini tuttu. Dikkatlice bakınca yarasının yalnız

göğsünde değil birkaç yerde olduğunu gördü. Çılgına döndü! Ağlamaktan, ağıt yakmaktan sesi kısılmıştı.

Biliyordu sanki Dalyan'ının son nefesini vereceğini.

Aklına Mustafa'nın döndüğü gece geldi. Dalyan'ına kavuşmuştu. Çok mutluydu. Hayaller kurmaya başlamıştı; ama şimdi Mustafa, geldiği gün gidiyordu sanki. Ona bir defa sarılacak zamanı, kısacık bir anı dahi yakalayamamıştı. Dalyan Mustafa gidiyordu. Bu defa dönmemesine gideceğini biliyordu. Bu yaraların insanı yaşatmayacağını biliyordu.

O esnada. Mustafa'nın sağ elinin işaret parmağı yavaş yavaş yukarıya doğru kalktı.

— “*Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden ‘ebduhu ve resuluhu*” diye şahadet getirdi. Sonra eşine bakarak, boğuk bir sesle:

— *Nolur ağlamayın. Şeytanı sevindirmeyin. Ben arzu ettiğim şehadeti yakalamışken beni üzmeyin. Allah'a emanet olasınız. Dedeme de selam söyleyin. Müjdeyi verin... O da ağlamasın! Söyleyin ona Dalyan Mustafa'nın Şehitlik arzusu gerçek oldu... Şehit düştü... Biz de buna şahit olduk!*

Sonra yumruğunu sıktı, şahadet parmağını tekrar göğe doğru uzattı. Bir iki kez yutkundu. Sunulan şahadet şerbetini yudumluyor gibiydi sanki. Tekrar eşine ve kızına baktı, eli sağ yanına düştü. Gülümsüyordu. Gözleri yavaş yavaş kapandı, boynu büküldü.

Dalyan Mustafa Hakk'a yürümüştü. Emeline ulaşmıştı. Şehit olarak Rabb'ına kavuşmuştu. Nihayetinde Mustafa'ya altı yıllık ana baba eş, kardeş, kısacası Urfa hasretine karşılık cennet ikram edilmişti.

Dalyan'lar şehit olmuştu; ama Urfa kurtulmuştu. Kara günler bitmişti. Urfalı aç susuz kalabilirdi; ama boyun eğerek yaşayamazdı. Esaret hayatı yaşayamazdı...

Meydan yakılan ağıtlarla inerken, bir yandan da zılgıtlar şehrin en ucra köşesine kadar yayılmıştı. Hep bir ağızdan söylenen kahramanlık türküleri halkı coştururken, çeteleri daha bir sevindiriyor, mutlu ediyor, heyecanlandırıyordu.

O gün akşam saatlerine kadar tekbirler eşliğinde şehitler defnedildi. Urfa esaret zincirini paramparça etmişti. Her tarafta al yıldızlı bayrakların gölgesinde davullar çalıyor, halaylar çekiliyordu.

.....

İşte o günden bugüne...

...

*Keklik yuvalanmış yüce dağlara
Bülbül nağme katmış yeşil bağlara
Al bayrak uğruna canını veren
Şehidime rahmet selam sağılara*

...

*Şebeke'den indi göğsünde sızı
Yarasını sardı anayla kızı
Samsat köprüsü'nde can verir iken
Düşürmedi elden ayla yıldızı*

...

*Civan merdim yüzün daim ağ olsun
Hain düşman önün sıra yoğ olsun
Vatan için, namus için can verip*

Dönmez isen aziz vatan sağ olsun

...

Silah tuttu bacı ile kardaşı

Zafer ile taçlandırdı savaşı

Ne zaman ki def eyledi düşmanı

Yenir oldu hem ekmeği hem aş

...

Bağında bülbülü, küsmüştü güle

Dağında kekliği susmuştu bile

Gece pusudaydı Urfa Çetesi

Akabe'de sabah, koptu velvele

...

Silah yoktu kazma kürek var idi

Yanı sıra cesur yürek var idi

Hürriyet aşkına bayrak uğruna

Şerefle ölmeye gerek var idi

...

Okunurken şehitlerin salası (selası)

Arşa çıktı anaların sadası (sedası)

Bayrak dikilince yüce burcuna

Dile geldi şanlıurfa kalası

...

Türküleri dillerden düşmedi.

M.Fuat Kürkçüoğlu

M.FUAT KÜRKÇÜOĞLU

1950 baharında Urfa’da doğdu. Babası, Hasan Oğlu Bekir Sıtkı, annesi Tütüncü Hacı Yusuf SAVAŞ’ın kızı İslim’dir. Beş erkek kardeşin (Mehmet Nihat, Ahmet Cihat, Mustafa Kemal, Süleyman Sabri) ortancasıdır.

İlk, orta ve lise ile Öğretmen okulunu memleketinde okudu. 1969 yılında öğretmenliğe başladı. 1995 yılında emekli oldu.

2008 yılından itibaren çeşitli mahalli gazetelerde kültür sanat ağırlıklı köşe yazıları yazdı. Urfa kültürüne yönelik araştırmalar yaptı. 2010 da roman yazmaya başladı. “ÇAPIT TOP” (50’li yıllarda Urfa), “URFA URAY OTELİ”, “URFA’NIN KURTULUŞ MÜCADELESİ” (ONİKİLER VE DALYAN MUSTAFA), “ÇİĞKÖFTE TADINDA ŞİİRLER” adlı kitapları yayımlandı. “BURSALI GELİN” adlı romanı da basım aşamasındadır.

